

EØS-tillegget

ISSN 1022-9310

til Den europeiske
unions tidende

Nr. 33

18. årgang

16.6.2011

	I	EØS-ORGANER	
	1.	EØS-komiteen	
	II	EFTA-ORGANER	
	1.	EFTA-statenes faste komité	
	2.	EFTAs overvåkningsorgan	
2011/EØS/33/01		Vedtak i EFTAs overvåkningsorgan nr. 341/09/COL av 23. juli 2009 om den meldte ordningen med skattefordeler for visse samvirkeforetak (Norge)	1
	3.	EFTA-domstolen	
2011/EØS/33/02		EFTA-domstolens sammensetning	20
2011/EØS/33/03		Domstolens dom av 17. desember 2010 i sak E-11/10 EFTAs overvåkningsorgan mot Fyrstedømmet Liechtenstein	20
2011/EØS/33/04		Anmodning om en rådgivende uttalelse fra EFTA-domstolen framsatt av Statens helsepersonellnemnd 25. januar 2011 i forbindelse med en klage fra A (Sak E-1/11) . . .	21
2011/EØS/33/05		Anmodning om en rådgivende uttalelse fra EFTA-domstolen framsatt av Fyrstedømmet Liechtensteins forvaltningsdomstol 14. februar 2011 i sak vedrørende Arnulf Clauder (Sak E-4/11)	21
	III	EF-ORGANER	
	1.	Kommisjonen	
2011/EØS/33/06		Forhåndsmelding om en foretakssammenslutning (Sak COMP/M.6206 – Iberdrola/Caja Rural de Navarra/Renovables de la Ribera) – Sak som kan bli behandlet etter forenklet framgangsmåte	23
2011/EØS/33/07		Forhåndsmelding om en foretakssammenslutning (Sak COMP/M.6229 – PAG/Mitsui/AMT JV) – Sak som kan bli behandlet etter forenklet framgangsmåte	24
2011/EØS/33/08		Forhåndsmelding om en foretakssammenslutning (Sak COMP/M.6247 – KKR/Versatel) – Sak som kan bli behandlet etter forenklet framgangsmåte	25
2011/EØS/33/09		Forhåndsmelding om en foretakssammenslutning (Sak COMP/M.6277 – Access Industries/Warner Music Group) – Sak som kan bli behandlet etter forenklet framgangsmåte	26

2011/EØS/33/10	Forhåndsmelding om en foretakssammenslutning (Sak COMP/M.6279 – Toshiba/Landis+Gyr) – Sak som kan bli behandlet etter forenklet framgangsmåte	27
2011/EØS/33/11	Forhåndsmelding om en foretakssammenslutning (Sak COMP/M.6282 – ERG/Lukoil/JV) – Sak som kan bli behandlet etter forenklet framgangsmåte.	28
2011/EØS/33/12	Innbydelse til å sende inn forslag – EACEA/17/11 – Programmet ”Aktiv ungdom” – Ungdomsstøttesystemer – Tiltaksområde 4.3 – Forbedre læringsmobiliteten blant ungdomsarbeidere og støtte ungdomsarbeid blant arbeidsledige unge	29
2011/EØS/33/13	Kommisjonsmelding i forbindelse med gjennomføringen av europaparlaments- og rådsdirektiv 98/79/EF av 27. oktober 1998 om medisinsk utstyr til in vitro-diagnostikk .	30

EFTA-ORGANER

EFTAs OVERVÅKNINGSORGAN

VEDTAK I EFTAs OVERVÅKNINGSORGAN

2011/EØS/33/01

nr. 341/09/COL

av 23. juli 2009

om den meldte ordningen med skattefordeler for visse samvirkeforetak

(Norge)

EFTAs OVERVÅKNINGSORGAN HAR⁽¹⁾ –

under henvisning til avtalen om Det europeiske økonomiske samarbeidsområde⁽²⁾, særlig artikkel 61 til 63 og protokoll 26,

under henvisning til avtalen mellom EFTA-statene om opprettelse av et overvåkningsorgan og en domstol⁽³⁾, særlig artikkel 24,

under henvisning til overvåknings- og domstolsavtalens protokoll 3 del I artikkel 1 nr. 2 og protokoll 3 del II artikkel 4 nr. 4, artikkel 6 og artikkel 7 nr. 5⁽⁴⁾,

under henvisning til Overvåkningsorganets retningslinjer for anvendelse og fortolkning av EØS-avtalens artikkel 61 og 62⁽⁵⁾, særlig kapittelet om beskatning av foretak,

under henvisning til vedtak nr. 195/04/COL av 14. juli 2004 om gjennomføringsbestemmelsene omhandlet i protokoll 3 del II artikkel 27⁽⁶⁾,

under henvisning til Overvåkningsorganets vedtak nr. 719/07/COL av 19. desember 2007 om å innlede den formelle granskningen fastsatt i overvåknings- og domstolsavtalens protokoll 3 del I artikkel 1 nr. 2 i forbindelse med den meldte ordningen med skattefordeler for samvirkeforetak,

etter å ha oppfordret interesserte parter til å inngi kommentarer⁽⁷⁾, og etter å ha tatt deres kommentarer i betraktning, og

ut fra følgende betraktninger:

I. FAKTISKE FORHOLD

1. Framgangsmåte

Norske myndigheter meldte gjennom brev av 28. juni 2007 fra Fornyings- og administrasjonsdepartementet, mottatt og registrert av Overvåkningsorganet 29. juni 2007 (dok. nr. 427327), og brev fra Finansdepartementet av 22. juni 2007, mottatt og registrert av Overvåkningsorganet 4. juli 2007 (dok. nr. 428135), de foreslåtte endringene av reglene for beskatning av samvirkeforetak i

⁽¹⁾ Heretter kalt Overvåkningsorganet.

⁽²⁾ Heretter kalt EØS-avtalen.

⁽³⁾ Heretter kalt overvåknings- og domstolsavtalen.

⁽⁴⁾ Heretter kalt protokoll 3.

⁽⁵⁾ Retningslinjer for anvendelse og fortolkning av EØS-avtalens artikkel 61 og 62 og protokoll 3 artikkel 1 i overvåknings- og domstolsavtalen, vedtatt og utferdiget av EFTAs overvåkningsorgan 19. januar 1994, offentliggjort i EFT L 231 av 3.9.1994, og EØS-tillegget nr. 32 av 3.9.1994. Heretter kalt retningslinjene for statsstøtte.

⁽⁶⁾ Vedtak nr. 195/04/COL av 14. juli 2004, offentliggjort i EUT L 139 av 25.5.2006, s. 37, og EØS-tillegget nr. 26 av 25.5.2006, s. 1, som endret. En ajourført utgave av retningslinjene for statsstøtte er tilgjengelig på Overvåkningsorganets nettsted: <http://www.eftasurv.int/state-aid/legal-framework/state-aid-guidelines/>.

⁽⁷⁾ Kunngjort i EUT C 96 av 17.4.2008, s. 27, og EØS-tillegget nr. 20 av 17.4.2008, s. 44.

skattelovens § 10-50 i henhold til overvåknings- og domstolsavtalens protokoll 3 del I artikkel 1 nr. 3.

Etter diverse brevvekslinger⁽⁸⁾ underrettet Overvåkningsorganet norske myndigheter ved brev av 19. desember 2007 om sitt vedtak om å innlede formell granskning i henhold til overvåknings- og domstolsavtalens protokoll 3 del I artikkel 1 nr. 2 med hensyn til den meldte ordningen med skattefordeler for visse samvirkeforetak. Ved brev av 20. februar 2008 (dok. nr. 465882) oversendte norske myndigheter sine kommentarer til vedtak nr. 719/07COL om å innlede formell granskning.

Vedtak nr. 719/07/COL ble offentliggjort i Den europeiske unions tidende og EØS-tillegget til dette⁽⁹⁾. Overvåkningsorganet oppfordret interesserte parter til å inngi kommentarer.

Det ble mottatt kommentarer fra flere interesserte parter⁽¹⁰⁾. Ved brev av 23. mai 2008 (dok. nr. 478026) oversendte Overvåkningsorganet disse til norske myndigheter, som ble gitt mulighet til å svare på de innsendte kommentarene, men som besluttet å ikke inngi ytterligere kommentarer.

2. Beskrivelse av det foreslåtte tiltaket

2.1 Bakgrunn

I statsbudsjettet for 1992 foreslo norske myndigheter å innføre en ordning med særlige skattefradrag for visse samvirkeforetak. I henhold til ordningen hadde visse landbruks-, skogbruks- og fiskesamvirkeforetak samt forbrukersamvirker rett til skattefradrag på grunnlag av avsetninger til egenkapital. Andre samvirkeformer var ikke omfattet av ordningen. Fradraget var begrenset til høyst 15 % av årlig nettoinntekt, og utelukkende fra den del av inntekten som stammet fra omsetning med samvirkeforetakenes medlemmer. Det maksimale tillatte fradraget innebar en reduksjon av den ordinære satsen for selskapskatt på 28 % til 23,8 %. Formålet med ordningen var å gi samvirkeforetakene en skattemessig fordel ettersom de ble ansett for å ha vanskeligere tilgang til egenkapital enn andre foretak⁽¹¹⁾.

Ordningen ble avvirket fra og med regnskapsåret 2005. I forbindelse med statsbudsjettet 2007 foreslo imidlertid norske myndigheter å gjeninnføre ordningen i en noe endret form⁽¹²⁾. Ordningen ble dermed meldt til Overvåkningsorganet.

2.2 Ordningens formål

I henhold til meldingen må samvirkeforetakene støttes fordi det er av allmenn interesse å opprettholde foretak som bygger på prinsipper som demokrati, selvhjelp, ansvar, likhet, egenkapital og solidaritet som et alternativ til aksjeselskaper. For å sikre den allmenne, urørlige interessen av å opprettholde samvirkeforetakene som et alternativ til aksjeselskaper, må derfor samvirkeforetakene kompenseres for den ulempen de har sammenliknet med andre foretak. I henhold til meldingen er formålet med ordningen å utlikne noen av disse ulempene knyttet til kapitaltilførsel.

2.3 Det foreslåtte tiltaket

Det meldte tiltaket er fastsatt i den nye § 10-50 i skatteloven, som sier at samvirkeforetak kan ha rett til et skattefradrag. Ordlyden er som følger:

"[...] I tillegg kan det gis fradrag for avsetning til felleseid andelskapital med inntil 15 prosent av inntekten. Fradrag gis bare i inntekt av omsetning med medlemmene. Omsetning med medlemmene og likestilt omsetning må framgå av regnskapet og kunne legitimeres."⁽¹³⁾

⁽⁸⁾ For nærmere opplysninger om de forskjellige brevvekslinger mellom Overvåkningsorganet og norske myndigheter vises det til Overvåkningsorganets vedtak 719/07COL om å innlede formell granskning, offentliggjort i EUT C 96 av 17.4.2008, s. 27, og EØS-tillegget nr. 20 av 17.4.2008, s. 44.

⁽⁹⁾ Se fotnote 8 for referanse til EUT.

⁽¹⁰⁾ Avsnitt I-5 i dette vedtak.

⁽¹¹⁾ Avsnitt 12.2 i Ot.prp. nr. 1 (2006–2007) av 29. september 2006 Skatte- og avgiftsopplegget 2007 – lovendringer.

⁽¹²⁾ Ot.prp. nr. 1 (2006–2007) Skatte- og avgiftsopplegget 2007 – lovendringer.

⁽¹³⁾ Denne fotnoten er ikke relevant for den norske oversettelsen.

I henhold til norske myndigheter viser ikke uttrykket "felleseid andelskapital" til en post i samvirkeforetakets balanse, men er et rent fiskalt begrep. Felleseid andelskapital kan følgelig bestå av tilbakeholdt kapital, bonusfond, som er medlemmenes bonuser bevart i samvirkeforetakets "etterbetalingsfond"⁽¹⁴⁾, og av individualiserte fond i form av en bonus som er blitt overført til medlemskapitalkonti i samvirkeforetaket⁽¹⁵⁾.

Definisjonen av "likestilt omsetning" i henhold til skattelovens § 10-50 nr. 3 er når fiskerisalgs- og landbrukssamvirkeforetak kjøper fra medlemmer av andre fiskerisalgs- og landbrukssamvirkeforetak kjøp fra et tilsvarende samvirkeforetak med det formål å regulere markedet, samt kjøp som en statlig myndighet har pålagt⁽¹⁶⁾.

I henhold til den foreslåtte bestemmelsen gis skattefradrag følgelig generelt bare i forbindelse med inntekt fra omsetning med medlemmer. Det gis dermed ingen fradrag i inntekt fra omsetning med andre. Som det framgår av forarbeidene til § 10-50 i skatteloven, må det være mulig å fastslå omsetningen med medlemmer og likestilt omsetning på grunnlag av samvirkeforetakets regnskap. Det er derfor avgjørende at det føres atskilte regnskaper for omsetning med medlemmer og omsetning med tredjeparter. Samvirkeforetaket må være i stand til å dokumentere omsetning med medlemmer og likestilt omsetning.

I meldingen anslo norske myndigheter at tapet i skatteinntekter som følge av ordningen vil beløpe seg til mellom NOK 35 og 40 millioner (ca. EUR 4–5 millioner) for regnskapsåret 2007.

2.4 Mottakere

Ordningen vil gjelde samvirkeforetakene angitt i den foreslåtte § 10-50 nr. 2, 4 og 6 i skatteloven. I henhold til disse bestemmelsene omfatter følgelig den meldte ordningen hovedsakelig visse forbrukersamvirker og samvirkeforetak med virksomhet innenfor landbruk, skogbruk og fiske.

Når det gjelder forbrukersamvirkene er det i henhold til den foreslåtte § 10-50 nr. 2 bokstav b) i skatteloven, bare forbrukersamvirker med mer enn 50 % av sin ordinære inntekt fra omsetning med medlemmer som kan omfattes av den meldte ordningen.

I tillegg kan også boligbyggelag som er omfattet av Lov om bustadbyggjelag⁽¹⁷⁾ dra fordel av skattefradrag. Dette utgjør en utvidelse av ordningen sammenliknet med den som gjaldt fram til 2005, jf. avsnitt 1-2.1 ovenfor.

Andre samvirkeforetak enn dem som er uttrykkelig angitt i skattelovens § 10-50 skal ikke omfattes av ordningen. Ifølge norske myndigheter er støtteberettigede samvirkeforetak utvalgt på grunnlag av den antakelsen at det er et stort behov for kompensasjon for tilleggskostnader i de sektorer den meldte ordningen omfatter. Samvirkeforetak i de sektorene som ikke omfattes av ordningen er ifølge norske myndigheter generelt mindre foretak med begrenset økonomisk virksomhet eller virksomhet av ikke-økonomisk art.

2.5 Definisjon av samvirkeforetak i norsk lov

I henhold til § 1 nr. 2 i Lov om samvirkeforetak⁽¹⁸⁾ er et samvirkeforetak et foretak

"som har til hovedformål å fremme dei økonomiske interessene til medlemmane gjennom deira deltaking i verksemda som avtakarar, leverandørar eller på annan liknande måte, og der

- 1. avkastinga, bortsett frå ei normal forrenting av innskoten kapital, anten blir ståande i verksemda eller fordelt mellom medlemmane på grunnlag av deira andel i omsetninga med samanslutninga, og*

⁽¹⁴⁾ § 28 i Lov om samvirkeforetak.

⁽¹⁵⁾ § 29 i Lov om samvirkeforetak.

⁽¹⁶⁾ Norske myndigheter har uttalt at denne bestemmelsen bare er relevant for samvirkeforetak med virksomhet som faller utenfor omfanget av EØS-avtalen, jf. brev fra norske myndigheter av 6. juli 2009 (dok. nr. 523765), s. 3. På grunnlag av dette vil ikke Overvåkningsorganet foreta noen analyse av begrepet "likestilt omsetning".

⁽¹⁷⁾ Lov av 6. juni 2003 Lov om bustadbyggjelag nr. 38 (bustadbyggjelagslova).

⁽¹⁸⁾ Lov av 29. juni 2007 Lov om samvirkeforetak nr. 81 (samvirkelova).

2. *ikkje nokon av medlemmane har personleg ansvar for skyldnadene til samanslutninga, udelte eller for delar som til saman utgjer dei samla skyldnadene.*"⁽¹⁹⁾

Av § 3 nr. 2 i Lov om samvirkeforetak framgår det dessuten at medlemmene av et samvirkeforetak ikke er forpliktet til å bidra med kapital til samvirkeforetaket med mindre enkeltmedlemmet har gitt skriftlig samtykke til det da medlemskapet ble tegnet eller i en særskilt avtale. Dette kravet fravikes bare dersom plikten til å betale et medlemskapsinnskudd er fastsatt i samvirkeforetakets vedtekter. Ifølge den samme bestemmelsen må dessuten enhver forpliktelse til å bidra med kapital være begrenset, enten til et bestemt beløp eller på annen måte.

2.6 *Samvirkebevegelsen i Norge*⁽²⁰⁾

Det er ca. 4 000 samvirkeforetak i Norge med til sammen over to millioner medlemmer. Samvirkeforetakene har hovedsakelig virksomhet innenfor landbruk, fiskeri, bolig og detaljhandel, men også i andre deler av økonomien, som forsikring, transport, energiforsyning, helse, media osv.

Norsk Landbrukssamvirke har 14 landsomfattende salgslag innenfor virksomhet som foredling, salg og kjøp av landbruksprodukter og varer brukt i landbruksproduksjon (gjødsel, maskiner osv.), husdyravl, utlån og forsikring. Landbrukssamvirkeforetakene har mer enn 50 000 individuelle medlemmer (bønder), ca. 19 000 ansatte og en årsomsetning på over NOK 58 milliarder (ca. EUR 6 milliarder). Landbrukssamvirkeforetakene eier noen av de mest kjente norske varemerkene som TINE (meieriprodukter), Gilde (rødt kjøtt) og Prior (egg og fjørfe). Landbrukssamvirkeforetakenes hovedformål er å sørge for kanaler for foredling og markedsføring av landbruksprodukter, og å sørge for gode vilkår for tilgang til kapital og innsatsfaktorer til produksjonen ved hver enkelt driftsenhet.

Ifølge Råfiskloven⁽²¹⁾ har norske fiskesalgslag enerett til håndtering av all førstehåndsomsetning av fisk og skalldyr, unntatt oppdrettsfisk. Det er seks fiskesalgslag i denne sektoren. Driftsområdet til hvert salgslag er knyttet til et geografisk område og/eller til arter. Det er fiskerne selv som eier salgslagene. I tillegg til omsetningsfunksjonene utøver dessuten salgslagene overvåking for å verne ressursene i havet. Førstehåndsverdien av fisk og skalldyr er ca. NOK 6 milliarder (ca. EUR 620 millioner). Nitti prosent av all fisk og skalldyr eksporteres.

Coop Norge SA er norske forbrukersamvirkers fellesorganisasjon. Coop er en dagligvarekjede med ca. 1,1 millioner individuelle medlemmer som er organisert i 140 samvirkeforetak. Den driver mer enn 1 350 butikker med en årlig omsetning på ca. NOK 34 milliarder (ca. EUR 3,6 milliarder) og sysselsetter ca. 22 000 personer. Coops andel av dagligvaremarkedet er på ca. 24 %. Coop er også involvert i bearbeiding av næringsmidler, og samarbeider med andre skandinaviske detaljhandelslag i forbindelse med kjøp og bearbeiding. Forbrukersamvirkens hovedformål er å sørge for at medlemmene får gode og nyttige varer og tjenester til konkurransedyktige priser og samtidig være en interesseorganisasjon for medlemmene i forbrukerspørsmål.

AL Norske Boligbyggelags Landsforbund (NBBL) er en nasjonal medlemsorganisasjon som representerer 86 boligbyggelag og har 772 000 individuelle medlemmer og 378 000 boliger i nesten 5 100 boligselskaper. Boligbyggelag varierer i størrelse og har fra 100 til 190 000 medlemmer. Boligselskaper har en betydelig del av boligmarkedet i byene, i Oslo er markedsandelen på nesten 40 %, mens det nasjonale gjennomsnittet er 15 %. Hovedformålet er å sikre en god og egnet bolig for medlemmene og arbeide for gode og stabile vilkår for boligbyggelag.

2.7 *Norske regler for selskapsskatt og samvirkeforetakenes stilling*

Selskapsskatten i Norge er for tiden 28 %. Skatten anvendes på forretningsenheters netto skattepliktige inntekt. Den gjelder også når inntekten legges til foretakets egenkapital. Norsk høyesterett har imidlertid fastsatt at aksjeinnskudd ikke utgjør skattepliktig inntekt for foretaket

⁽¹⁹⁾ Kilde: Samvirkesenterets nettsted, www.samvirke.org.

⁽²⁰⁾ Opplysningene i dette avsnittet er hovedsakelig hentet fra nettstedet til Samvirkesenteret, et senter for informasjon, dokumentasjon og rådgivning i forbindelse med samvirkeforetak, og som er eid av de største samvirkeforetakene i Norge, www.samvirke.org.

⁽²¹⁾ Lov av 14. desember 1951 Lov om omsetning av råfisk nr. 3 (Råfiskloven), jf. særlig § 3.

som mottar dem⁽²²⁾. Det er fordi innskuddene tidligere er skattlagt som innskyters inntekt. Dermed må et foretak betale 28 % i skatt på aksjer som er finansiert gjennom foretakets egen inntekt, mens det ikke betales skatt av innskudd fra aksjeeierne eller allmennheten. Foretak som er organisert som aksjeselskaper osv. kan følgelig øke sin aksjekapital ved å motta ikke-skattbare aksjeinnskudd fra sine aksjonærer eller fra allmennheten.

Samvirkeforetak har imidlertid ikke denne muligheten. I henhold til Lov om samvirkeforetak kan ikke disse utstedte aksjer til allmennheten eller andre kapitalbeviser eller verdipapirer. Videre anser man at prinsippet om åpent medlemskap begrenser omfanget av kapitalinnskudd som samvirkeforetakene kan motta fra sine medlemmer.

Ifølge meldingen anser norske myndigheter samvirkeforetakenes lovpålagte forpliktelse og begrensninger som vesentlige for og iboende i samvirkeprinsippene. Norske myndigheter mener dermed at man ved å heve disse begrensningene ville bryte de grunnleggende prinsippene ved samvirkeforetak. Norske myndigheter påpeker at Lov om samvirkeforetak kan være strengere på dette punktet enn regelverket for samvirkeforetak i andre europeiske stater. Som et eksempel viser norske myndigheter til artikkel 64 i forordningen om vedtektene for europeiske samvirkeforetak⁽²³⁾, der det er fastsatt at samvirkeforetak kan utstedte andre verdipapirer enn andeler og obligasjoner som kan tegnes både av medlemmer og av utenforstående. Norske myndigheter mener imidlertid at de begrensninger som er pålagt samvirkeforetak i Norge, er nødvendige.

3. Grunner til å innlede formell granskning

Overvåkningsorganet besluttet ved vedtak nr. 719/07/COL å innlede formell granskning av den meldte ordningen. I åpningsvedtaket var Overvåkningsorganets foreløpige oppfatning at ordningen utgjorde statsstøtte i henhold til EØS-avtalens artikkel 61 nr. 1.

Overvåkningsorganet mente for det første at den foreslåtte skattefordelen for samvirkeforetak medfører en fordel for samvirkeforetakene. For det andre mente Overvåkningsorganet at skattefordelen for samvirkeforetak er selektiv, og stilte seg tvilende til hvorvidt den kunne rettferdiggjøres av det norske skattesystemets natur eller generelle ordninger. Sett på bakgrunn av at ordningen vil redusere selskapskatten som betales av de aktuelle samvirkeforetakene, betvile Overvåkningsorganet om ordningen ikke ville vri eller true med å vri konkurransen. Avslutningsvis stilte Overvåkningsorganet seg tvilende til om det meldte tiltaket kunne anses å være i samsvar med noen av unntakene fastsatt i EØS-avtalens artikkel 61 og derfor vurderes som forenlig med statsstøttereglene i EØS-avtalen.

4. Kommentarer fra norske myndigheter

Norske myndigheter hevder at det foreslåtte skattefradraget ikke medfører en fordel for samvirkeforetakene. På den ene side mener norske myndigheter at skattefradraget bør anses som "en del av en avtale der skatteordningen utgjør statens betaling til samvirkeforetak for tilpasning til den gjeldende rettslige ramme for samvirkeforetak⁽²⁴⁾. Staten sikrer på denne måten samvirkeforetakets form som et alternativ til aksjeselskaper, som anses som en urørlig fordel av allmenn interesse. På den annen side mener norske myndigheter at skattefradraget bør anses som en kompensasjon for de tilleggskostnadene som har påløpt for samvirkeforetakene på grunn av de begrensninger i tilgang til egenkapital som de er pålagt, og som anses som en strukturell ulempe for samvirkeforetakene. Norske myndigheter opplyser at det er deres formodning at det aktuelle tiltaket utelukkende kompenserer for og motvirker den grunnleggende ulempen som er påført samvirkeforetakene når det gjelder tilgang til egenkapital.

Med hensyn til begge argumentene mener norske myndigheter at ordningen er i samsvar med prinsippet om normal markedsatferd. Argumentet synes å bygge på den oppfatning at støtten

⁽²²⁾ Rt. 1917, s. 627 og Rt. 1927, s. 869.

⁽²³⁾ Rådsforordning (EF) nr. 1435/2003 av 22. juli 2003 om vedtektene for europeiske samvirkeforetak (SCE-foretak), EUT L 207 av 18.8.2003, s. 1.

⁽²⁴⁾ Brev fra norske myndigheter av 20. februar 2008 (dok. nr. 465882), s. 2.

som gis under ordningen ikke vil overstige tilleggskostnaden forbundet med driften som et samvirkeforetak, eller den allmenne fordelene ved å sikre samvirkeforetakets form.

Videre hevder norske myndigheter at bruken av et avgiftspolitisk tiltak ikke hindrer bruken av prinsippet om normal markedsatferd, ettersom den støtteformen som staten har valgt, bør være irrelevant.

Det følger av Fellesskapets domstolers og Europakommisjonens praksis at det faktum at et tiltak kompenserer for en ulempe for et foretak, ikke betyr at tiltaket ikke kan anses å gi foretaket en fordel. Ifølge norske myndigheter får ikke denne praksisen anvendelse på den aktuelle saken. Alle aksjeselskaper har muligheten til å øke sin egenkapital gjennom mottak av innskudd som utgjør ikke-skattbar inntekt for selskapet. Ordningen kompenserer bare for ulempen og stiller samvirkeforetakene på linje med andre foretak. Norske myndigheter mener dessuten at den aktuelle saken kan skilles fra Kommisjonens vedtak i saken OTE⁽²⁵⁾, ettersom skattefordelen og tilleggskostnaden som følge av forpliktelsen i denne saken inntreffer samtidig. Norske myndigheter tolker nr. 101 i saken OTE som en indikasjon på at dette kan være av betydning for å berettigede statsstøtte.

Når det gjelder hvorvidt ordningen er selektiv, opplyser norske myndigheter at ordningen fører til at samvirkeforetak behandles som om kapitalen var blitt finansiert av aksjeeiere. Takket være skattefordelen kan samvirkeforetaket fordele det samme beløpet som egenkapital uten å måtte betale skatt, som om det hadde mottatt et tilsvarende beløp som aksjeinnskudd. Etter norske myndigheters oppfatning får dermed hovedregelen for kapitalinnskudd anvendelse på samvirkeforetak.

I tillegg hevder norske myndigheter at den meldte ordningen er i samsvar med statsstøttereglene for EØS og med prinsippene fastsatt i kommisjonsmeldingen om samvirkeforetak⁽²⁶⁾. Norske myndigheter viser særlig til avsnitt 3.2.6 i kommisjonsmeldingen, der det gis mulighet for særskilt skattebehandling av samvirkeforetak.

Avslutningsvis, med hensyn til konkurransevridning, mener norske myndigheter at ordningen utelukkende motvirker en eksisterende vridning på bekostning av samvirkeforetakene, og at ordningen derfor sannsynligvis vil gjøre de berørte markedene mer effektive.

5. Kommentarer fra tredjeparter

Etter offentliggjøringen av vedtak nr. 719/07/COL om å innlede formell granskning med hensyn til den meldte støtten til visse samvirkeforetak, har Overvåkningsorganet mottatt kommentarer fra flere tredjeparter.

Kommentarene fra **den franske regjeringen** viser hovedsakelig til samvirkeforetakenes særtrekk, og legger vekt på at den meldte ordningen bare er beregnet på å kompensere for samvirkeforetakenes strukturelle ulemper.

Cooperatives Europe representerer samvirkeforetak over hele Europa og har som mål å støtte og utvikle samvirkeforetak. Innledningsvis viser organisasjonen til samvirkeforetakets særlige identitet, som Fellesskapets myndigheter har anerkjent. Cooperatives Europe mener at de særlige ordningene som samvirkeforetak omfattes av, ikke kan sammenliknes med ordninger som gjelder andre foretaksformer, ettersom disse ordningene er samvirkeprinsippene satt ut i praksis. Videre mener Cooperatives Europe at de særskilte skatteordningene for samvirkeforetak verken har som formål å vri eller vrir konkurransen, men snarere er utformet for å på en forholdsmessig måte ta hensyn til og kompensere for begrensningene som har sammenheng med samvirkeformen. Ifølge Cooperatives Europe rettfærdiggjøres ordningen av likhetsprinsippet, ettersom samvirkeforetakene har visse ulemper, blant annet med hensyn til tilgang til kapital. Cooperatives Europe mener at samvirkeforetakene omfattes av en selvstyrt juridisk ordning som tar hensyn til deres

⁽²⁵⁾ Europakommisjonens vedtak i sak C-2/2006 OTE.

⁽²⁶⁾ Melding fra Kommisjonen til Rådet, Europaparlamentet, Den økonomiske og sosiale komité og Regionkomiteen om tiltak for å fremme samvirkeforetak i Europa, COM (2004)18 av 23. februar 2004, heretter kalt "kommisjonsmeldingen om samvirkeforetak" eller "kommisjonsmeldingen".

særtrekk. Det er hevdet at dersom en særskilt skatteordning for samvirkeforetak er i samsvar med logikken i medlemsstatens rettssystem, er en følge av samvirkeforetakets driftsmåte knyttet til samvirkeprinsippene og -verdiene og står i forhold til de begrensningene disse driftsmåtene for samvirke medfører, kan den verken anses som statsstøtte eller som en fordel, men bare en ordning som stammer fra en annen funksjonslogikk enn andre foretaksformer, og kan rettferdiggjøres av likebehandling av ulike virksomhetsformer. Avslutningsvis mener Cooperatives Europe at ordningen kompenserer for de ulempene samvirkeforetakene har, og dermed anerkjenner logikken i samvirkesystemet og dets rett til å konkurrere på lik linje med andre foretak.

Kooperativa Förbundet, en organisasjon for forbrukersamvirker i Sverige, støtter argumentene til Cooperatives Europe.

Confcooperative – Confederazione Cooperative Italiane – er en organisasjon for italienske samvirkeforetak. Den understreker samvirkeforetakets gjensidige mål, og konkluderer med at norsk lovgivning er i tråd med andre medlemsstaters lovgivning, som søker å redusere de ulempene som samvirkeforetakene har erfart, særlig med hensyn til å skaffe kapital, og legger vekt på at alle overskytende innskudd fra medlemmene i samvirkeforetaket forblir i medlemmenes eie og dermed ikke kan skattlegges hos samvirkeforetaket.

Legacoop – Lega Nazionale delle Cooperative e Mutue – er en organisasjon for italienske samvirkeforetak innenfor alle sektorer. Legacoop viser til at samvirkeforetakenes overskudd kjennetegnes ved at medlemmene av samvirkeforetaket gir midlertidig avkall på sin bonus. Organisasjonen mener at ordningen er i tråd med sivile og skatte- og avgiftsmessige regler for europeiske samvirkeforetak, og at ordningen vil bidra til å redusere de ulempene samvirkeforetakene har med hensyn til kapitaltilførsel.

Coop de France er en organisasjon for franske samvirkeforetak i landbrukssektoren. Organisasjonen viser til den europeiske rettslige rammen der samvirkeforetakenes særlige rolle er anerkjent uansett hvilken økonomisk sektor de har virksomhet i, og der det er utarbeidet instrumenter som gir dem rettssikkerhet. Organisasjonen mener dessuten at ordningen ikke utgjør statsstøtte, men bare kompenserer for samvirkeforetakenes strukturelle ulemper som har sammenheng med deres rettslige form. Det er dessuten hevdet at ordningen er innenfor systemets logikk og dermed ikke er selektiv. Dette bygger først og fremst på det argumentet at samvirkeforetakenes kapital er udelegelig og består av medlemsoverskudd som ikke er fordelt. Coop de France viser også til samvirkeforetakenes vanskeligheter med tilgang til egenkapital fordi de ikke kan utstede aksjer, på grunn av det begrensede antallet potensielle medlemmer som følge av formålet med samvirkeforetaket, og det faktum at samvirkeforetak ikke kan benytte finansielle instrumenter.

Landbruksrådet er en organisasjon for samvirkeforetak innenfor landbrukssektoren i Danmark. Organisasjonen mener at ordningen skaper like konkurransevilkår for ulike foretak ved å respektere samvirkeforetakenes natur og prinsippene ved samvirkeforetak. Ordningen favoriserer ikke samvirkeforetak, den bare tilpasser en strukturell ulempe.

CECOP-CICOPA-Europe representerer industri- og tjenestesamvirkeforetak. Organisasjonen mener at de særlige ordningene som samvirkeforetakene omfattes av, ikke kan sammenliknes med ordninger som gjelder andre foretaksformer, ettersom de bygger på de prinsippene som styrer samvirkeforetakene. Den mener videre at når Overvåkningsorganet sammenlikner samvirkeforetakenes situasjon med andre foretak, virker det som den oppretter et hierarki mellom rettslige former, der samvirkeordningen oppfattes som et unntak. Dette er ikke i samsvar med verken EF-traktaten eller forordningen om vedtekter for europeiske samvirkeforetak. Med henvisning til kommisjonsmeldingen om samvirkeforetak argumenterer organisasjonen med at den meldte ordningen på en forholdsmessig måte tar hensyn til og kompenserer for de begrensningene som har sammenheng med samvirkeforetakets form.

General Confederation of Agricultural Co-operatives in the EU (COGECA) representerer de allmenne økonomiske interessene til samvirkeforetak innenfor landbruk, landbruksbaserte næringsmidler, skogbruk og fiskeri i Europa. Organisasjonen viser til samvirkeforetakenes

grunnleggende rolle innenfor disse sektorene, som er anerkjent av mange EU-medlemsstater, og til det faktum at samvirkeforetak har interessen for fellesskapet (bærekraftig utvikling) nedfelt i sine vedtekter. Organisasjonen uttrykker bekymring for at en enhetlig skattebehandling av samvirkeforetak og andre foretak kan føre til at samvirkeforetak antar andre rettslige organisasjonsformer og dermed gjør det vanskeligere for bøndene å få tilgang til markedet.

CCAE Confederación de Cooperativas Agrarias de España, en organisasjon for landbruks-samvirkeforetak, støtter argumentene framlagt av COGECA, Coop de France og Cooperatives Europe.

Groupement National de la Coopération er en organisasjon for samvirkebevegelsen i Frankrike. Den mener at den fordelaktige skattebehandlingen av samvirkeforetak i Frankrike og andre europeiske land er ment å sikre rettferdig konkurranse mellom samvirkeforetak og andre foretak, og ikke vrir konkurransen. Organisasjonen viser til samvirkeforetakenes særtrekk, og understreker at samvirkeforetak for å kunne eksistere og utvikle seg trenger en viss rettslig og avgiftspolitisk ramme som tar hensyn til deres særtrekk og de forholdene de utøver sin virksomhet under. Den støtter det norske synspunktet at ordningen ikke medfører noen fordel for samvirkeforetakene, og hevder at ordningen ikke vil vri konkurransen, ettersom det ikke vil være mulig å ha de samme reglene for ulike foretaksformer med ulike kjennetegn. På dette grunnlag understreker organisasjonen at støtten ikke vil være uforholdmessig.

Samvirkeutvalget er en organisasjon for norske samvirkeforetak. Samvirkeutvalget forklarer innledningsvis at det er en grunnleggende forskjell mellom samvirkeforetak og andre juridiske selskapsformer, det vil si at forholdet mellom samvirkeforetaket og dets medlemmer er forskjellig fra forholdet mellom et aksjeselskap og en aksjeeier. Dette vil også påvirke skattetiltakene for samvirkeforetak.

Samvirkeutvalget mener for det første at tiltaket ikke utgjør statsstøtte ettersom det rettferdiggjøres av skattesystemets natur eller generelle ordninger. Med hensyn til dette argumenterer Samvirkeutvalget med at samvirkeforetak bygger opp sin egenkapital ved å ikke utbetale bonus til sine medlemmer. Slikt overskudd utbetales normalt til medlemmene av samvirkeforetaket, ettersom det faktisk utgjør en utsatt priskorrigerings som ikke tilhører samvirkeforetaket, men samvirkeforetakets medlemmer. Dersom utbetaling foretas, vil dette være fradragsberettiget for samvirkeforetaket. Dersom overskuddet ikke utbetales, vil det faktisk utgjøre et kapitalinnskudd fra samvirkeforetakets medlemmer. Det ligger dermed i systemets logikk at overskuddet bør være fritatt for skatt, uavhengig av om det er satt til side som egenkapital eller er utbetalt som godtgjøring til medlemmene. I tillegg gjelder den underliggende, logiske begrunnelsen om å unngå at et beløp beskattes to ganger. Akkurat som private plasseringer er fritatt for skatt hos aksjeselskapet, ettersom de allerede er beskattet hos aksjeeieren, bør kapitalinnskuddet fra medlemmet av samvirkeforetaket være fritatt for skatt, ettersom det allerede er beskattet hos medlemmet. På grunnlag av dette mener Samvirkeutvalget at ordningens rettslige ramme bør være reglene for aksjeeieres egenkapitalinnskudd, heller enn reglene for inntektsskatt.

Samvirkeutvalget mener for det andre at tiltaket ikke medfører en fordel, ettersom det bare kompenserer for strukturelle ulemper som har sammenheng med samvirkeforetakenes rettslige struktur. Med henvisning til åpningsvedtaket hevder Samvirkeutvalget videre at det ikke er relevant hvorvidt de strukturelle ulempene skyldes andre elementer i ordningen for samvirkeforetak i Norge, men at den rettslige prøven snarere bør være hvorvidt den særlige ulempen som tiltaket har som formål å utjevne, skyldes andre tiltak.

For det tredje hevder Samvirkeutvalget at tiltaket ikke er selektivt ettersom forskjellen i skattebehandlingen av samvirkeforetak og andre foretak gjenspeiler forskjellene i selskapslovgivningen. Ettersom det meldte skattetilaket bare gjelder foretak som er organisert som samvirkeforetak, berører det derfor bare den rettslige formen til et foretak som er åpent for alle. Tiltaket er dermed ikke selektivt.

II. VURDERING

1. Vedtakets omfang

Som det framgår av avsnitt I.2.4 ovenfor, er potensielle mottakere som faller inn under ordningen hovedsakelig samvirkeforetak med virksomhet innenfor landbruk, fiskeri og skogbruk, visse forbrukersamvirker og boligbyggelag.

EØS-avtalens artikkel 8 definerer avtalens omfang. Det følger av artikkel 8 nr. 3 at:

”Med mindre annet er særskilt angitt, får bestemmelsene i denne avtale anvendelse bare for:

- a) varer som hører inn under kapittel 25 til 97 i det harmoniserte system for beskrivelse og koding av varer, med unntak av varer oppført i protokoll 2,*
- b) varer oppført i protokoll 3 i samsvar med de særlige bestemmelser som er fastsatt i protokollen.”*

På dette grunnlag faller landbruks- og fiskerisektorene i stor utstrekning utenfor omfanget av EØS-avtalens statsstøtteregele.

Dette vedtak gjelder derfor det foreslåtte skattefritaket for samvirkeforetak, men omhandler ikke samvirkeforetak med virksomhet innenfor landbruks- og fiskerisektoren i den grad virksomheten til disse samvirkeforetakene faller utenfor rammen for EØS-avtalens statsstøtteregele.

2 Om det foreligger statsstøtte

2.1 Innledning

EØS-avtalens artikkel 61 nr. 1 lyder:

”Med de unntak som er fastsatt i denne avtale, skal støtte gitt av EFs medlemsstater eller EFTA-statene eller støtte gitt av statsmidler i enhver form, som vrir eller truer med å vri konkurransen ved å begunstige enkelte foretak eller produksjonen av enkelte varer, være uforenlig med denne avtales funksjon i den utstrekning støtten påvirker samhandelen mellom avtalepartene.”

Overvåkningsorganet minner om at i hovedsak omfattes skattesystemet i en EØS/EFTA-stat ikke av EØS-avtalen. Hver enkelt EFTA-stat må utforme og anvende et skattesystem i samsvar med sine egne politiske valg. Anvendelse av et skattetilak, slik som fradrag i selskapskatten for visse samvirkeforetak, kan imidlertid få følger som gjør at skattetilaket omfattes av EØS-avtalens artikkel 61 nr. 1. I samsvar med sakspraksis⁽²⁷⁾ skiller ikke EØS-avtalens artikkel 61 nr. 1 mellom statlige inngrep ut fra årsak eller formål, men definerer dem med henblikk på deres virkning.

2.2 Bruk av statsmidler

For å utgjøre statsstøtte i henhold til EØS-avtalens artikkel 61 nr. 1 må støtten tildeles av staten eller gjennom statlige midler.

Overvåkningsorganet viser til at definisjonen av støtte, i henhold til fastsatt sakspraksis, er mer generell enn for subsidier, ettersom støtte ikke bare omfatter positive fordeler, som subsidier i seg selv, men også statlige tiltak som reduserer utgiftene som et foretak vanligvis må dekke over sitt eget budsjett og som dermed, uten å være subsidier i egentlig forstand, er av samme karakter og har samme virkning⁽²⁸⁾.

Ifølge den meldte ordningen vil samvirkeforetakene nevnt i skattelovens § 10-50 ha rett til en særlig form for skattefradrag. Disse samvirkeforetakene kan derfor trekke egenkapitalinnskudd

⁽²⁷⁾ Sak E-6/98 Norge mot EFTAs overvåkningsorgan [1999] EFTA Court Report, s. 76, nr. 34, forente saker E-5/04, E-6/04 og E-7/04 Fesil og Finnjord, PIL m.fl. og Norge mot EFTAs overvåkningsorgan [2005] EFTA Court Report, s. 121, nr. 76, sak 173/73 Italia mot Kommisjonen [1974] saml. 709, nr. 13 og sak C-241/94 Frankrike mot Kommisjonen [1996] saml. I-4551, nr. 20.

⁽²⁸⁾ Se særlig sak C-143/99 Adria-Wien Pipeline og Wietersdorfer & Peggauer Zementwerke [2001] saml. I-8365, nr. 38, sak C-501/00 Spania mot Kommisjonen [2004] saml. I-6717, nr. 90 og sak C-66/02 Italia mot Kommisjonen [2005] saml. I-10901, nr. 77.

fra inntekten. Skattefradraget betyr at skatten som skal betales av samvirkeforetakene som omfattes av ordningen er redusert. Norske myndigheter anslo at tapet i skatteinntekter for den norske staten som følge av ordningen vil beløpe seg til mellom NOK 35 og 40 millioner (ca. EUR 4–5 millioner) for regnskapsåret 2007. Ifølge fastsatt sakspraksis vil et tiltak tilsvare støtte gitt av staten eller gjennom statlige midler, dersom offentlige myndigheter gir visse samvirkeforetak skattefritak, som selv om dette ikke innebærer en overføring av statlige midler, plasserer de begunstigede i en mer fordelaktig økonomisk situasjon enn andre skattbetalere⁽²⁹⁾. Overvåkningsorganet finner derfor at den meldte ordningen omfatter statlige midler.

2.3 Begunstige enkelte foretak eller produksjon av enkelte varer

2.3.1 Selektivitet

For det første må støttetiltaket være selektivt ved at det ”begunstigere visse foretak eller produksjon av visse varer”.

Samvirkeforetakene som er støtteberettiget under ordningen, er foretak i henhold til EØS-avtalens statsstøtteregler. I henhold til fastsatt sakspraksis skal ”foretak” forstås som enhver enhet som er engasjert i en økonomisk aktivitet, uansett enhetens juridiske status og finansieringsform⁽³⁰⁾.

For å fastsette hvorvidt et tiltak er selektivt, er det hensiktsmessig å undersøke om tiltaket innen for rammen av et bestemt rettssystem utgjør en fordel for visse foretak sammenliknet med andre som er i en sammenliknbar rettslig eller faktisk situasjon⁽³¹⁾.

Overvåkningsorganet vil heretter undersøke disse elementene med hensyn til skattefradraget for visse samvirkeforetak fastsatt i skattelovens § 10-50.

Referanseramme

For å klassifisere et skattetilskudd som selektivt må Overvåkningsorganet starte med å identifisere og undersøke den vanlige eller ”normale” ordningen i henhold til det gjeldende skattesystemet som utgjør den relevante referanserammen⁽³²⁾.

I Norge er samvirkeforetak pålagt den gjeldende generelle selskapsskatten. Formålet med selskapsskatten er å skatlegge foretaks overskudd (nettoinntekt). I henhold til den foreslåtte § 10-50 i skatteloven har imidlertid visse forbrukersamvirker, samvirkeforetak med virksomhet innenfor landbruk, fiskeri og skogbruk samt boligbyggelag rett til et fradrag på opptil 15 % av inntekten fra omsetning med sine medlemmer. Skattegrunnlaget for disse foretakene er dermed redusert og dermed også deres selskapsskatt. Denne skatteregelen avviker fra de normale reglene for den selskapsskatten foretak i Norge må betale.

I meldingen argumenterer norske myndigheter med at det relevante referansesystemet i det aktuelle tilfellet er den generelle rammen for kapitaltilførsel. Overvåkningsorganet er ikke enig i dette. Ettersom skattefritaket for visse samvirkeforetak innebærer et unntak fra den gjeldende generelle selskapsskatten, mener Overvåkningsorganet at den relevante referanserammen som det meldte tiltaket må vurderes mot, er systemet for selskapsskatt. Selskapsskatt er dermed den relevante referanserammen som unntaket må måles mot.

Faktisk og rettslig situasjon

Videre må Overvåkningsorganet vurdere hvorvidt, i henhold til en bestemt lovfestet praksis (i dette tilfelle selskapsskatten), et statlig tiltak favoriserer visse foretak eller produksjon av visse varer i henhold til EØS-avtalens artikkel 61 nr. 1, sammenliknet med andre foretak som i lys av det målet som ønskes oppnådd med det aktuelle tiltaket befinner seg i en sammenliknbar rettslig og faktisk situasjon⁽³³⁾.

⁽²⁹⁾ Se sak C-387/92 Banco Exterior de España [1994] saml. I-877, nr. 14 og sak C-222/04 Cassa di Risparmio di Firenze m.fl. [2006] saml. I-289, nr. 132.

⁽³⁰⁾ Sak C-222/04 Cassa di Risparmio di Firenze m.fl. [2006] saml. I-289, nr. 107 og etterfølgende numre og sakspraksis som er gjengitt der.

⁽³¹⁾ Sak C-487/06 P. British Aggregates Association mot Kommisjonen, nr. 82 og etterfølgende numre, sak C-409/00 Spania mot Kommisjonen [2003] saml. I-1487, nr. 47, forente saker C-428/06 til C-434/06 UGT-Rioja m.fl., ennå ikke kunngjort, nr. 46.

⁽³²⁾ Sak T-211/04 og T-215/04 Gibraltars regjering mot Kommisjonen, ennå ikke kunngjort, nr. 143.

⁽³³⁾ Sak C-75/97 Belgia mot Kommisjonen [1999] saml. I-3671, nr. 28–31.

Derfor må Overvåkningsorganet vurdere og fastsette hvorvidt den fordel som er gitt ved det aktuelle skattetiltaket kan være selektivt, ved å vise at tiltaket avviker fra vanlig praksis i den grad det skiller mellom økonomiske aktører som, i lys av formålet med skattesystemet i den aktuelle staten, befinner seg i en sammenliknbar faktisk og rettslig situasjon³⁴.

Ifølge ovennevnte rettspraksis må Overvåkningsorganet derfor vurdere i henhold til selskapsskatten hvorvidt fradraget på 15 % i samvirkeforetaks inntekt fra omsetning med egne medlemmer favoriserer visse samvirkeforetak i henhold til EØS-avtalens artikkel 61 nr. 1 sammenliknet med andre foretak som i lys av formålet med selskapsskatten befinner seg i en sammenliknbar rettslig og faktisk situasjon.

Formålet med selskapsskatten er som nevnt ovenfor å skattlegge foretaks overskudd.

I denne forbindelse er Overvåkningsorganet klar over samvirkeforetaks særtrekk. Overvåkningsorganet legger særlig merke til at i henhold til kommisjonsmeldingen om samvirkeforetak:

”drives samvirkeforetak ut fra medlemmenes interesse, der disse samtidig er brukere, og de styres ikke av utforstående investors interesser. Medlemmene mottar overskudd i forhold til egen virksomhet i samvirkeforetaket, og midler og eiendeler beholdes vanligvis i samvirkeforetaket, de kan ikke fordeles og er tilegnet medlemmenes felles interesser. Ettersom personlige forbindelser blant medlemmene i prinsippet er sterke og viktige, må nye medlemskap godkjennes, og stemmeretter står ikke nødvendigvis i forhold til eierandeler (én person én stemme). Uttreden gir medlemmet rett til tilbakebetaling av sin andel og innebærer redusert kapital.” ⁽³⁵⁾

Et rent gjensidig samvirkeforetak defineres dermed for det første av et bestemt forhold til medlemmene i samvirkeforetaket, det vil si at medlemmene er aktivt involvert i driften av samvirkeforetakets virksomhet, og at det er en stor grad av samspill mellom medlemmene og samvirkeforetaket, langt utover et rent kommersielt forhold. For det andre innehas vanligvis samvirkeforetakets eiendeler av medlemmene, og overskuddet fordeles utelukkende blant medlemmene av samvirkeforetaket på grunnlag av medlemmenes virksomhet med samvirkeforetaket.

På grunnlag av ovennevnte prinsipper utelukker ikke Overvåkningsorganet at rene gjensidige samvirkeforetak og andre foretak kan anses å ikke være i en rettslig og faktisk sammenliknbar situasjon når det gjelder formålet med skatt på foretaksinntekt.

I det aktuelle tilfelle synes det imidlertid som det kan settes spørsmålsteget ved gjensidigheten i visse av samvirkeforetakene som faller inn under den meldte ordningen. En stor del av virksomheten til visse av samvirkeforetakene som omfattes av ordningen er ikke knyttet til omsetning med medlemmer, men til omsetning med andre kunder. I den forbindelse viser Overvåkningsorganet til begrensningen angitt i skattelovens § 10-50, der det er fastsatt at bare forbrukersamvirker der over halvparten av den regulære omsetningen skjer til medlemmer, kan omfattes av den meldte ordningen. Etter Overvåkningsorganets oppfatning er slike overveiende gjensidige samvirkeforetak forskjellig fra de rene samvirkemodellene som er beskrevet i kommisjonsmeldingen om samvirkeforetak.

I tillegg dekker ordningen bare de samvirkeforetakene som er angitt i forarbeidene til § 10-50 i skatteloven, nemlig visse forbrukersamvirker, samvirkeforetak med virksomhet innenfor landbruk, fiskeri og skogbruk samt boligbyggelag. Bare disse samvirkeforetakene har rett til et fradrag på inntil 15 % av den delen av inntekten som stammer fra omsetning med medlemmene. Den aktuelle skattefordelen gis dermed på grunnlag av foretakets rettslige form som samvirkeforetak og sektorene der samvirkeforetaket utøver sin virksomhet. Det er derfor klart at tiltaket er selektivt i forhold til sammenliknbare økonomiske aktører.

Ved å anvende en annen beskatning på visse samvirkeforetaks overskudd fra omsetning med egne medlemmer avhengig av deres virksomhetssektor, mener Overvåkningsorganet at skattelovens § 10-50 skiller mellom økonomiske aktører som i lys av formålet med systemet for selskapsskatt, nemlig beskatning av overskudd, er i en faktisk og rettslig sammenliknbar situasjon.

⁽³⁴⁾ Sak T-211/04 og T-215/04 Gibraltars regjering mot Kommisjonen, ennå ikke kunngjort, nr. 143 med nærmere referanser.

⁽³⁵⁾ Avsnitt 1.1 i kommisjonsmeldingen om samvirkeforetak.

Berettigelse gjennom systemets natur eller logikk

Ifølge veletablert sakspraksis gjelder begrepet statsstøtte ikke statlige tiltak som skiller mellom foretak, og som derfor er selektive, når dette skillet skyldes egenarten eller den overordnede strukturen til systemet de er en del av⁽³⁶⁾. I henhold til EFTA-domstolens og fellesskapsdomstolens sakspraksis kan et særskilt skattetilskudd som er helt eller delvis beregnet på å fritta foretak i en bestemt sektor fra kostnadene som påløper fra normal anvendelse av det generelle systemet, berettiges av skattesystemets interne logikk, dersom det er i samsvar med denne⁽³⁷⁾.

Overvåkningsorganet må derfor fastsette hvorvidt skillet mellom visse samvirkeforetak og andre foretak allikevel ikke er selektivt, av den grunn at det er et resultat av egenarten til eller generelle ordninger i det kostnadssystemet det inngår i. Altså hvorvidt skillet stammer direkte fra systemets grunnleggende eller veiledende prinsipper⁽³⁸⁾.

I henhold til sakspraksis er det den EØS-staten som har innført skillet som må vise at det berettiges av de aktuelle systemets natur eller generelle ordninger⁽³⁹⁾. Norske myndigheter hevder at skattefradraget som gjelder for visse samvirkeforetak berettiges av systemets natur eller generelle ordninger, ettersom det innebærer at det norske systemet med kapitalfinansiering for foretak gjennom mottak av ikke-skattbare innskudd også gjelder samvirkeforetak. Ordningen sikter med andre ord mot å utjevne en ulempe som har sammenheng med samvirkeforetakenes rettslige form.

Overvåkningsorganets oppfatning i den aktuelle saken er at den begrunnelsen som norske myndigheter har framlagt, at fradraget i selskapsskatt bør anses som en kompensasjon for de tilleggs kostnadene som påløper for samvirkeforetakene på grunn av deres vanskelige tilgang til kapital, ikke kan anses å falle inn under selskapsskattesystemets logikk. Selskapsskatt betales av et foretaks inntekt fra normal omsetning, mens aksjeinnskudd og andre innskudd av egenkapital ikke regnes som inntekt etter den norske skatteloven⁽⁴⁰⁾. Til tross for at norske myndigheters mål er prisverdig, synes det ikke å stamme direkte fra de grunnleggende eller veiledende prinsippene i systemet tiltaket er nedfelt i, nemlig skattesystemet. Overvåkningsorganet minner om at formålet med statlige tiltak i henhold til fastsatt sakspraksis ikke er tilstrekkelig til at disse tiltakene ikke kan klassifiseres som støtte i henhold til EØS-avtalens artikkel 61 nr. 1⁽⁴¹⁾.

I denne aktuelle saken bemerker Overvåkningsorganet dessuten at den meldte ordningen ikke er beregnet på alle samvirkeforetak, som i prinsippet bør lide under de samme strukturelle ulempene som norske myndigheter har påpekt. Tvert imot dekker ordningen bare samvirkeforetak i de sektorer som er uttrykkelig nevnt i forarbeidene til § 10-50 i skatteloven. Norske myndigheter har ikke framlagt argumenter som viser at en avgrensning av ordningen til disse samvirkeforetakene er i tråd med skattesystemets natur eller generelle ordninger. Forarbeidene til skattelovens § 10-50 viser bare til at de samvirkeforetakene som omfattes av ordningen representerer de tradisjonelle samvirkesektorene⁽⁴²⁾, en betraktning som ikke er relevant i forbindelse med selskapsbeskatning. Ifølge norske myndigheter bygger avgrensningen dessuten på en formodning om at samvirkeforetakene som skal omfattes av ordningen har større behov for støtte enn samvirkeforetak i andre sektorer. Norske myndigheter har imidlertid ikke framlagt objektive opplysninger som støtter denne formodningen eller annen objektiv dokumentasjon som rettfærdiggjør dette skillet.

⁽³⁶⁾ Sak 173/73 Italia mot Kommisjonen [1974] saml. 709, nr. 33, sak C-143/99 *Adria-Wien Pipeline* og *Wietersdorfer & Peggauer Zementwerke* [2001] saml. I-8365, nr. 42.

⁽³⁷⁾ Sak E-6/98 Norge mot EFTAs overvåkningsorgan, nevnt ovenfor, nr. 38, forente saker E-5/04, E-6/04 og E-7/04 *Fesil og Finnfjord, PIL m.fl.* og Norge mot EFTAs overvåkningsorgan, nevnt ovenfor, nr. 84–85, forente saker T-127/99, T-129/99 og T-148/99 *Territorio Histórico de Alava m.fl.* mot Kommisjonen [2002] saml. II-1275, nr. 163, sak C-143/99 *Adria-Wien Pipeline* [2001] saml. I-8365, nr. 42, sak T-308/00 *Salzgitter* mot Kommisjonen [2004] saml. II-1933, nr. 42, sak C-172/03 *Wolfgang Heiser* [2005] saml. I-1627, nr. 43.

⁽³⁸⁾ Sak T-211/04 og T-215/04 *Gibraltars regjering* mot Kommisjonen, ennå ikke kunngjort, nr. 144 med nærmere referanser.

⁽³⁹⁾ Sak C-159/01 *Nederland* mot Kommisjonen [2004] saml. I-4461, nr. 43–47.

⁽⁴⁰⁾ Jf. avsnitt I-2.3 ovenfor.

⁽⁴¹⁾ Sak C-241/94 *Frankrike* mot Kommisjonen [1996] saml. I-4551, nr. 21 og sak C-342/96 *Spania* mot Kommisjonen [1999] saml. I-2459, nr. 23.

⁽⁴²⁾ Ot.prp. nr. 1 (2006–2007) *Skatte- og avgiftsopplegget 2007 – lovendringer*.

I samsvar med sakspraksis⁽⁴³⁾ mener Overvåkningsorganet at behovet for å ta hensyn til visse krav (i dette tilfelle samvirkeforetakenes særtrekk som organisasjoner), uansett hvor berettiget det er, ikke kan rettferdiggjøre at selektive tiltak, heller ikke spesifikke slike, utelukkes fra omfanget av EØS-avtalens artikkel 61 nr. 1, ettersom det uansett kan tas hensyn til de angitte målene når statsstøttetiltakets forenlighet med EØS-avtalens artikkel 61 nr. 3 vurderes.

Som et tilleggspunkt viser Overvåkningsorganet til kommentarene fra Samvirkeutvalget og den observasjon at skattefritak for samvirkeforetak kan rettferdiggjøres på grunnlag av argumentet om dobbelt beskatning og dermed faller inn under selskapsskattesystemets natur og logikk. På grunnlag av de opplysningene Overvåkningsorganet har, kan det imidlertid ikke utelukkes at det kan oppstå situasjoner der kapital verken blir skattlagt hos samvirkeforetaket eller hos medlemmene.

Med hensyn til det aktuelle tilfellet og i fravær av overbevisende argumenter for det motsatte, mener Overvåkningsorganet dessuten at en gunstig skattebehandling som bare gjelder noen samvirkeforetak, uten noen objektiv begrunnelse for dette skillet, ikke kan anses å være i tråd med skattesystemets logikk⁽⁴⁴⁾. Selv om det aktuelle skattetiltaket fastsetter sitt omfang på grunnlag av objektive kriterier, er det fortsatt selektivt⁽⁴⁵⁾.

På bakgrunn av dette mener Overvåkningsorganet at skattefradraget for visse samvirkeforetak avviker fra den ordinære ordningen for selskapsskatt, ikke synes å være berettiget av systemets natur eller generelle ordninger, og derfor må anses som selektivt⁽⁴⁶⁾.

2.3.2 Fordel

For det andre, for å fastsette om samvirkeforetakene som omfattes av ordningen har fått en økonomisk fordel, må Overvåkningsorganet vurdere om tiltaket fritar mottakerne for kostnader som de normalt ville bære i utøvelsen av sin virksomhet. Overvåkningsorganet mener at spørsmålet om ordningen medfører en fordel for samvirkeforetakene som omfattes av ordningen, må vurderes i lys av systemet for selskapsskatt som gjelder både lønnsomme foretak og samvirkeforetak, også dem som ikke omfattes av ordningen.

Ifølge den meldte ordningen har visse samvirkeforetak rett til et fradrag på inntil 15 % av den delen av inntekten som stammer fra omsetning med medlemmene. Skattegrunnlaget for disse foretakene er dermed redusert og dermed også deres selskapsskatt. Tiltaket fritar dem altså fra kostnader som de normalt ville båret over sine budsjetter. Denne skatteregelen avviker fra de normale reglene for den selskapsskatten foretak i Norge må betale.

Norske myndigheter og flere av tredjepartene som har inngitt kommentarer til åpningsvedtaket hevder at det foreslåtte skattefradraget ikke gir samvirkeforetakene en fordel. Ifølge norske myndigheter er ordningen for det første i tråd med prinsippet om normal markedsatferd, og bør anses som betaling til samvirkeforetakene for å opprettholde sin rettslige form, som er av allmenn interesse. For det andre er skattefradraget en kompensasjon for de tilleggskostnadene som har påløpt for samvirkeforetakene som følge av de pålagte begrensningene, særlig med hensyn til tilgang til egenkapital, og innbærer ingen overkompensasjon.

Når det gjelder prinsippet om normal markedsatferd, synes argumentasjonen å bygge på den oppfatning at støtten som gis under ordningen ikke vil overstige tilleggskostnaden for et foretak forbundet med driften som et samvirkeforetak (overkompensasjon) eller den allmenne fordelene ved å sikre samvirkeforetakets form. Norske myndigheter mener at prinsippet om normal

⁽⁴³⁾ Sak C-487/06 P, British Aggregates Association mot Kommisjonen, nr. 92.

⁽⁴⁴⁾ Overvåkningsorganet viser her til Europakommisjonens vedtak i saken om en dansk ordning med kompensasjon for CO₂-avgift, jf. sak C 41/2006 (tidl. N 318/2004), ennå ikke kunngjort. I vedtakets nr. 44 hevder Kommisjonen at den aktuelle ordningen bare dekker noen av de foretakene som er i den faktiske situasjon som ordningen i henhold til danske myndigheter søker å avhjelpe. Kommisjonen anser dette som et avvik fra den generelle logikken som danske myndigheter mener bør få anvendelse, og konkluderer derfor med at ordningen ikke er i samsvar med denne logikken.

⁽⁴⁵⁾ Forente saker T-92/00 og T-103/00, Territorio Histórico de Álava – Diputación Foral de Álava m.fl. mot Kommisjonen [2002] saml. II-1385, nr. 58

⁽⁴⁶⁾ Sak C-222/04, Cassa di Risparmio di Firenze [2006] saml. I-289, nr. 134–138, sak C-148/04 Unicredito Italiano [2005] saml. I-11137, nr. 48–49.

markedsatferd gjelder når staten kjøper urørlige fordeler av allmenn interesse til markedspris, i hvert fall når statens urørlige fordel er fullstendig utenfor interessene til vedkommende foretak⁽⁴⁷⁾.

Overvåkningsorganet mener at det er flere grunner til at prinsippet om normal markedsatferd ikke gjelder i dette tilfellet. For det første er Overvåkningsorganet ikke enig med norske myndigheter i at det å drive som et samvirkeforetak ikke innebærer noen fordeler for foretaket. I denne forbindelse viser Overvåkningsorganet til kommisjonsmeldingen om samvirkeforetak, der Kommisjonen blant annet påpeker at samvirkemodellen kan være ”et middel for å bygge opp eller øke den økonomiske makten hos små og mellomstore bedrifter (SMB)”⁽⁴⁸⁾.

Videre mener Overvåkningsorganet at den urørlige fordel som staten har til hensikt å ”kjøpe” i det aktuelle tilfellet, er opprettholdelsen av samvirkesektoren i Norge på nåværende vilkår når det gjelder begrensninger på tilgang til egenkapital. Fra Overvåkningsorganets ståsted er det umulig å anvende prinsippet om normal markedsatferd i dette tilfellet, av den enkle grunn at ingen markedsinvestor kunne foreta en overføring som tilsvarende den norske myndigheter foreslår. I dette tilfellet opererer ikke staten som markedsinvestor eller foretak. Staten utøver tvert imot sine statlige og administrative funksjoner, hvorav skattlegging er en av nøkkelfunksjonene. Overvåkningsorganet kan derfor ikke se at prinsippet om normal markedsatferd kan gjelde.

Norske myndigheter har dessuten hevdet at ordningen ikke innebærer overkompensasjon, og at støtten som gis ikke overstiger den allmenne fordel som sikres ved å sikre samvirkeforetakene. Overvåkningsorganet merker seg at norske myndigheter ikke har fremlagt tall eller andre opplysninger i så henseende, men bare har uttrykt at de mener så er tilfellet. Overvåkningsorganet kan derfor ikke godta dette argumentet.

For det andre vil Overvåkningsorganet undersøke om det kan konkluderes med at ordningen ikke medfører en fordel for samvirkeforetakene som omfattes av den, på grunnlag av at støtten gis for å kompensere for samvirkeforetakenes strukturelle ulemper. Det er blitt fastslått at strukturelle ulemper i visse særskilte situasjoner kan skyldes støttetiltak⁽⁴⁹⁾. Kompensasjon for en ulempe har i enkelte situasjoner blitt ansett å ikke utgjøre en fordel, særlig når tidligere statseide monopoler er omstrukturert til markedsaktører når markedet åpnes for konkurranse. Disse presedensene viser til en faktisk situasjon som er forskjellig fra det aktuelle tilfellet. Dessuten synes verken fellesskapets domstolars sakspraksis eller Kommisjonens praksis å støtte at et tiltak slik som det meldte tiltaket ikke gir det aktuelle foretaket en fordel bare fordi det kompenserer for ”ulempe” for foretaket⁽⁵⁰⁾.

På bakgrunn av dette konkluderer Overvåkningsorganet med at det foreslåtte skattefradraget medfører en fordel for samvirkeforetakene som omfattes av ordningen.

2.4 Vridning av konkurransen og påvirkning av samhandelen mellom avtalepartene

Med hensyn til kriteriene i EØS-avtalens artikkel 61 nr. 1 om støtte som vrir eller truer med å vri konkurransen idet den berører samhandelen mellom avtalepartene, er det ifølge sakspraksis ikke nødvendig å fastsette at støtten har en faktisk effekt på samhandelen mellom avtalepartene og at konkurransen faktisk vrir, men bare å undersøke hvorvidt det er sannsynlig at støtten påvirker samhandelen eller vrir konkurransen⁽⁵¹⁾.

Norske myndigheter hevder at ordningens formål er å utjevne en eksisterende konkurranseulempe for samvirkeforetak når det gjelder tilgang til egenkapital. På dette grunnlag mener de at

⁽⁴⁷⁾ Norske myndigheter viser til uttalelsen fra generaladvokat Fennelly i sak 251/97 Republikken Frankrike mot Kommisjonen for å begrunne sin argumentasjon. Ifølge Frankrikes argumentasjon i denne saken er det i all hovedsak mulig å hevde at når staten kjøper varer eller tjenester eller andre urørlige fordeler av allmenn interesse til markedspris, finnes det ikke noe støtteelement i det hele tatt, eller at det er støtte som i det minste potensielt er forenlig, jf. nr. 20 i uttalelsen. Generaladvokaten fulgte imidlertid ikke franske myndigheters argumentasjon i denne saken.

⁽⁴⁸⁾ Avsnitt 2.1.1 i kommisjonsmeldingen om samvirkeforetak.

⁽⁴⁹⁾ Sak T-157/01 Danske Busvognmænd mot Kommisjonen [2004] saml. II-917.

⁽⁵⁰⁾ Sak 30/59 Gezamenlijke Steenkolenmijnen [1961] saml., s. 3, 29–30, sak C-173/73 Italia mot Kommisjonen [1974] saml. 709, nr. 12–13, sak C-241/94 Frankrike mot Kommisjonen [1996] saml. I-4551, nr. 25 og 35, sak C-251/97 Frankrike mot Kommisjonen [1999] saml. I-6639, nr. 41 og 46–47 og kommisjonens vedtak i sak C 2/2006 OTE, nr. 92.

⁽⁵¹⁾ Sak C-372/97 Italia mot Kommisjonen [2004] saml. I-3679, nr. 44, sak C-66/02 Italia mot Kommisjonen, nr. 111 og sak C-148/04 Unicredito Italiano [2005] saml. I-11137, nr. 54.

ordningen ikke vrir eller truer med å vri konkurransen. Overvåkningsorganet merker seg at formålet med ordningen er å redusere selskapsskatten for de samvirkeforetakene som omfattes av ordningen sammenliknet med andre foretak. Dermed styrkes disse samvirkeforetakenes konkurranseposisjon. Det faktum at samvirkeforetakene er underlagt visse begrensninger i henhold til norsk lov, som blant annet aksjeselskaper ikke er pålagt, kan ikke være avgjørende i denne forbindelse.

Dessuten, når støtten som gis av staten styrker et foretaks stilling sammenliknet med andre foretak som konkurrerer i samhandelen i EØS, må det kunne anses at støtten påvirker samhandelen. Omvendt er det ikke nødvendig at mottakerforetaket selv er involvert i denne samhandelen⁽⁵²⁾. Det foreslåtte skattefradraget styrker samvirkeforetakenes stilling i forhold til konkurrenter som er organisert på en annen måte. Skattefradraget gjelder alle de viktigste samvirkeformene, og noen av disse har også virksomhet innenfor EØS-markedet. I så henseende legger Overvåkningsorganet merke til at forbrukersamvirket Coop Norge SA har 24 % av dagligvaremarkedet i Norge. Dette forbrukersamvirket samarbeider dessuten med andre skandinaviske detaljhandelslag i forbindelse med kjøp og bearbeiding.

På dette grunnlag er Overvåkningsorganets konklusjon at den meldte ordningen kan vri konkurransen og påvirke samhandelen mellom partene i EØS-avtalen.

2.5 **Kommisjonsmeldingen om samvirkeforetak**

I tillegg synes norske myndigheter å hevde at den meldte ordningen ikke utgjør statsstøtte ettersom den er i samsvar med prinsippene fastsatt i kommisjonsmeldingen om samvirkeforetak. Norske myndigheter viser særlig til avsnitt 3.2.6 i kommisjonsmeldingen, der Kommisjonen fastsetter at det kan gis mulighet til særskilt skattebehandling av samvirkeforetak. Avsnittet lyder som følger:

”Noen medlemsstater (blant annet Belgia, Italia og Portugal) mener at de begrensninger som har sammenheng med samvirkekapitals særegne natur, bør gi rett til særskilt skattebehandling: for eksempel gjør det faktum at samvirkeforetakenes andeler ikke er børsnotert og dermed ikke er allment tilgjengelig for kjøp, at det nesten er umulig å oppnå kapitalgevinst, og det faktum at andelene tilbakebetales til pariverdi (de har ingen spekulasjonsverdi) og alt overskudd (utbytte) normalt er begrenset, kan avskrekke nye medlemskap. I tillegg må det bemerkes at samvirkeforetak ofte er underlagt strenge krav til avsetninger til reserver. Det kan åpnes for særskilt skattebehandling, men i alle aspekter ved reglene for samvirkeforetak bør det prinsipp overholdes at vern av eller fordeler for en særlig foretakstype bør stå i forhold til alle rettslige begrensninger, sosial tilleggsverdi eller begrensninger som har sammenheng med formen, og ikke bør lede til konkurransevridding. I tillegg bør enhver annen ”fordel” som gis, ikke gjøre det mulig for andre samvirkeforetak å bevisst bruke samvirkeformen til å unngå opplysningsplikten og krav til foretaksstyring. Når medlemsstatene skal vurdere en hensiktsmessig og forholdsmessig skattebehandling av samvirkeforetaks egenkapital og reserver, oppfordrer Kommisjonen dem til å passe på at bestemmelsene ikke skaper konkurransevriddende situasjoner (...).”

Overvåkningsorganet bemerker imidlertid at Kommisjonen i avsnitt 3.2.7 også sier at ”samvirkeforetak som utøver økonomisk virksomhet anses som ”foretak” i betydningen av EF-traktatens artikkel 81–82 og 86–88. De er derfor fullstendig underlagt de europeiske konkurranse- og statsstøttereglene, herunder de ulike unntakene, terskelverdiene og minstereglene.”

På dette grunnlag er Overvåkningsorganets oppfatning at samtidig som det må tas hensyn til samvirkeforetakenes særtrekk når denne saken granskes, kan kommisjonsmeldingen sett under ett ikke anvendes for å argumentere for at den statlige støtten som er gitt samvirkeforetak ikke omfattes statsstøttereglene i EØS-avtalen.

Overvåkningsorganet finner derfor at kommisjonsmeldingen om samvirkeforetak sett under ett, ikke tilsier en endring av den konklusjon at det foreslåtte skattefradraget medfører en fordel for samvirkeforetakene som omfattes av ordningen.

⁽⁵²⁾ Sak C-66/02 Italia mot Kommisjonen, nevnt ovenfor, nr. 115 og 117, og sak C-148/04 Unicredito Italiano, nevnt ovenfor, nr. 56 og 58.

2.6 **Konklusjon med hensyn til om det foreligger statsstøtte**

På grunnlag av ovennevnte betraktninger har Overvåkningsorganet kommet til den konklusjon at den meldte ordningen om skattefradrag for visse samvirkeforetak utgjør statsstøtte i henhold til EØS-avtalens artikkel 61 nr. 1.

3. **Prosessuelle krav**

Protokoll 3 del I artikkel 1 nr. 3 fastsetter at "EFTAs overvåkningsorgan skal underrettes i tide til å kunne uttale seg om planer som går ut på å innføre eller endre støtteordninger (...). Vedkommende stat kan ikke sette i verk de planlagte tiltak før prosedyren har ført til et endelig vedtak".

Norske myndigheter meldte gjennom brev av 28. juni 2007 og 16. oktober 2007 den foreslåtte ordningen om skattefradrag for visse samvirkeforetak, og har ikke innført ordningen, i påvente av Overvåkningsorganets endelige vedtak.

Overvåkningsorganet kan derfor konkludere med at norske myndigheter har overholdt sine forpliktelser i henhold til protokoll 3 del I artikkel 1 nr. 3.

4. **Støttens forenlighet**

Overvåkningsorganet bemerker at norske myndigheter verken i meldingen om ordningen eller i kommentarene til Overvåkningsorganets åpningsvedtak har framlagt argumenter om støttens forenlighet. Overvåkningsorganet har uansett vurdert det meldte tiltakets forenlighet med EØS-avtalens artikkel 61 på grunnlag av tilgjengelige opplysninger.

Overvåkningsorganet mener at ingen av unntakene nevnt i EØS-avtalens artikkel 61 nr. 2 kan anvendes på dette tilfellet.

Når det gjelder anvendelsen av EØS-avtalens artikkel 61 nr. 3 kan skattefordelen for samvirkeforetak ikke anses å falle inn under omfanget av EØS-avtalens artikkel 61 nr. 3 bokstav a), ettersom ingen av de norske regionene faller inn under denne bestemmelsen, som krever at levestandarden er unormalt lav eller at det er alvorlig underbeskjeftigelse. Ordningen fremmer tilsynelatende heller ikke at et viktig prosjekt av felles europeisk interesse kan realiseres eller bøter på en alvorlig forstyrrelse i norsk økonomi, som ville være en nødvendig forutsetning for forenlighet i henhold til EØS-avtalens artikkel 61 nr. 3 bokstav b).

I henhold til EØS-avtalens artikkel 61 nr. 3 bokstav c) kan støtte anses som forenlig med EØS-avtalen dersom den har til formål å lette utviklingen av enkelte næringsgrener eller på enkelte økonomiske områder forutsatt at støtten ikke endrer vilkårene for samhandelen i et omfang som strider mot felles interesser. Overvåkningsorganet bemerker at tiltaket verken er begrenset til regionene som omfattes av det norske regionale støttekartet eller faller inn under noen av de eksisterende retningslinjene for statsstøtte med hensyn til forenlighet med EØS-avtalen i henhold til avtalens artikkel 61 nr. 3 bokstav c).

Ettersom ingen retningslinjer gjelder direkte for den meldte ordningen, vil Overvåkningsorganet vurdere ordningens forenlighet direkte i henhold til EØS-avtalens artikkel 61 nr. 3 bokstav c) ⁽⁵³⁾. Unntak i henhold til EØS-avtalens artikkel 61 nr. 3 bokstav c) må tolkes strengt ⁽⁵⁴⁾, og kan gis bare dersom det kan fastslås at støtten vil bidra til å nå et felles mål som ikke vil kunne sikres på normale markedsvilkår alene. "Prinsippet om berettiget kompensasjon" ble godkjent av Europadomstolen i Philip Morris-saken ⁽⁵⁵⁾.

En vurdering av statsstøttens forenlighet handler i bunn og grunn om å balansere støttens negative virkninger for konkurransen med dens positive virkninger for felles interesser ⁽⁵⁶⁾. For å kunne erklæres som forenlig i henhold til EØS-avtalens artikkel 61 nr. 3 bokstav c) må statsstøtten

⁽⁵³⁾ Sak T-288/97 Regione Autonoma Friuli Venezia Giulia mot Kommisjonen [2001] saml. II-1169, nr. 72.

⁽⁵⁴⁾ Sak C-301/96 Tyskland mot Kommisjonen [2003] saml. I-9919, nr. 66 og 105.

⁽⁵⁵⁾ Sak 730/79 Philip Morris mot Kommisjonen [1980] saml. I-2671.

⁽⁵⁶⁾ Se Kommisjonens handlingsplan for statsstøtte av 7. juni 2005, COM (2005) 107, nr. 11.

- være rettet mot et klart definert mål av felles interesse
- være godt utformet for å nå målet av felles interesse, og i den forbindelse være et egnet virkemiddel, ha en incentivvirkning og være forholdsmessig
- ikke vri konkurransen og påvirke handelen i EØS i et omfang som strider mot felles interesser⁽⁵⁷⁾

Overvåkningsorganet må vurdere hvorvidt målet for tiltaket er nødvendig, i tråd med målene av felles interesse og i så fall om dette er den minst konkurransevridende måten å oppnå målet på.

Klart definert mål av felles interesse

Norske myndigheter har argumentert med at formålet med den meldte ordningen er å sikre at samvirkeformen opprettholdes. De mener at å lette samvirkeforetakenes tilgang til egenkapital er avgjørende for å nå dette målet.

Overvåkningsorganet konstaterer at samvirkeforetak har visse særtrekk, slik det framgår av kommisjonsmeldingen om samvirkeforetak. I henhold til kommisjonsmeldingen kan fremme av samvirkemodellen i prinsippet føre til en mer velfungerende økonomi og ha positive samfunnsmessige følger. Kommisjonsmeldingen synes å angi at det å opprettholde samvirkeforetaksmodellen kan anses som et mål av felles interesse med hensyn til den brede kapitalen, den samfunnsmessige og samordningsmessige nytten som samvirkemodellen anses å gi og som ellers ikke ville vært tilgjengelig på markedet. Dessuten understrekes samvirkeforetaksmodellens mulige rolle i å bygge opp eller øke den økonomiske makten til små og mellomstore foretak, ved å sørge for tjenester som mer lønnsomme selskaper ikke leverer, og bidra til å skape et kunnskapsbasert samfunn⁽⁵⁸⁾. Man må imidlertid huske på at kommisjonsmeldingens definisjon av et samvirkeforetak er relativt smal, ettersom meldingen generelt synes å gjelde faktisk gjensidige samvirkeforetak⁽⁵⁹⁾.

På grunnlag av dette mener Overvåkningsorganet at ordningen har et veldefinert mål av felles interesse i den grad det er rettet mot faktisk gjensidige samvirkeforetak.

Godt utformet ordning

Det andre trinnet i vurderingen av hvorvidt støtten er hensiktsmessig utformet for å nå målet av felles interesse, i dette tilfelle for å sikre at samvirkeforetaksformen opprettholdes ved at samvirkeforetakenes tilgang til egenkapital forenkles.

Det kan skjelles mellom faktisk gjensidige samvirkeforetak og overveiende gjensidige samvirkeforetak, der gjensidigheten er det som kjennetegner et samvirkeforetak. I jo større grad samvirkeforetaket kjennetegnes ved sin gjensidighet, desto mer avviker det fra et lønnsomt foretak. Derfor vil det være lettest å nå målet av felles interesse, nemlig å opprettholde samvirkeforetaksformen slik den er definert i kommisjonsmeldingen om samvirkeforetak, ved å gi støtte til samvirkeforetak som faktisk er gjensidige.

Når det gjelder begrepet gjensidige samvirkeforetak, stiller Overvåkningsorganet seg tvilende til hvorvidt det vil være tilstrekkelig at et samvirkeforetak som hovedsakelig har inntekt fra omsetning med sine medlemmer, kan kalles et gjensidig samvirkeforetak i betydningen av kommisjonsmeldingen om samvirkeforetak. Etter Overvåkningsorganets mening må det ytterligere faktorer til for at et samvirkeforetak skal kunne kalles faktisk gjensidig, for eksempel hvor hyppig kontakt det er mellom samvirkeforetaket og medlemmene, medlemmenes aktive deltakelse i driften, forvaltningen og beslutningstakingen i samvirkeforetaket, graden av ikke-automatisk medlemskap i samvirkeforetaket, men heller aktiv søknad og godkjenning fra eksisterende medlemmer, at en stor del av bonusene utbetales til medlemmene i forhold til overskuddet, at store deler av fordelene er forbehold medlemmene sammenliknet med fordelene for kunder som ikke er medlemmer osv. Etter Overvåkningsorganets mening vil en vurdering av om et samvirkeforetak faktisk er gjensidig måtte ta hensyn til disse og liknende kriterier.

⁽⁵⁷⁾ Se kommisjonsvedtak av 24. januar 2007, C (2006) 6630, i sak N 270/2006, nr. 67.

⁽⁵⁸⁾ Avsnitt 2.1.1 i kommisjonsmeldingen om samvirkeforetak.

⁽⁵⁹⁾ Avsnitt II-2.3.1 ovenfor.

Overvåkningsorganet bemerker at noen av samvirkeforetakene som vil omfattes av ordningen er rent gjensidige samvirkeforetak, mens andre er overveiende gjensidige samvirkeforetak. Når det gjelder forbrukersamvirker, framgår det av forarbeidene til § 10-50 i skatteloven at bare overveiende gjensidige samvirkeforetak omfattes av ordningen⁽⁶⁰⁾. I det aktuelle tilfelle synes det dermed som det kan settes spørsmålsteget ved gjensidigheten i visse av samvirkeforetakene som faller inn under den meldte ordningen. For eksempel er en stor del av virksomheten til visse samvirkeforetak som omfattes av ordningen, særlig forbrukersamvirkene, ikke knyttet til omsetning med medlemmer, men til omsetning med andre kunder. På grunn av størrelsen på noen av samvirkeforetakene vil dessuten medlemmenes aktive deltakelse i driften og forvaltningen av samvirkeforetaket være begrenset. I tillegg er medlemskap tilsynelatende i stor grad automatisk, i hvert fall når det gjelder forbrukersamvirker og boligbyggelag. Fra Overvåkningsorganets ståsted er derfor ordningen ikke utformet for å dekke bare samvirkeforetak med en særlig sterk gjensidig identitet.

I forbindelse med vurderingen av om ordningen er godt utformet for å nå målet av felles interesse, må det dessuten vurderes om målvirksomheten medfører eventuelle tilleggskostnader som støtten kompenserer for. Overvåkningsorganet merker seg at norske myndigheter ikke har framlagt opplysninger som gjør at Overvåkningsorganet på en direkte eller indirekte måte kan tallfeste de kostnadene som påløper for et foretak når det blir et samvirkeforetak. Det er derfor heller ikke mulig for Overvåkningsorganet å vurdere hvorvidt støtten er nødvendig og står i forhold til målet som søkes oppnådd.

På den annen side ser Overvåkningsorganet positivt på at det foreslåtte skattefradraget i henhold til meldingene vil bare tildeles for inntekt fra omsetning med medlemmer og likestilt omsetning. Videre krever den meldte ordningen atskilte regnskaper for omsetning med medlemmer og omsetning med andre parter for at samvirkeforetak skal få motta støtte under ordningen.

Av ovennevnte årsaker er Overvåkningsorganet allikevel i tvil om den meldte ordningen er godt utformet til å nå målet av felles interesse, nemlig å opprettholde samvirkeforetaksformen, og særlig faktisk gjensidige samvirkeforetak, ved å lette tilgangen til egenkapital.

Ingen vridning av konkurransen og påvirkning av handelen i EØS i et omfang som strider mot felles interesser

Til slutt må det vurderes om potensialet for å vri konkurransen og påvirke handelen i Det europeiske økonomiske samarbeidsområde er av et omfang som strider mot felles interesser.

Når det gjelder mulig konkurransevridning og påvirkning av handelen, bedyrer Overvåkningsorganet at ordningen må klassifiseres som driftsstøtte, ettersom den fritar mottakerne fra kostnader som de normalt bærer i utøvelsen av sin forretningsvirksomhet, i dette tilfelle selskapskatt.

Driftsstøtte kan bare unntaksvis anses som forenlig med EØS-avtalen, dersom den bidrar til å nå et mål av felles interesse som eller ikke ville blitt nådd. Overvåkningsorganet setter spørsmålsteget ved om ikke det målet norske myndigheter etterstreber, nemlig å opprettholde samvirkeforetakenes virksomhetsform ved å lette deres tilgang til egenkapital, vil kunne nås gjennom andre, mer forholdsmessige tiltak. Det legger særlig vekt på det faktum at noen av samvirkeforetakene som omfattes av ordningen er store foretak med virksomhet i meget konkurransedyktige markeder innenfor EØS.

Konklusjon

Som nevnt ovenfor mener Overvåkningsorganet at ordningen har et veldefinert mål av felles interesse, i hvert fall i den grad den er rettet mot faktisk gjensidige samvirkeforetak. Det synes imidlertid som gjensidigheten i visse av samvirkeforetakene som omfattes av ordningen, ikke er gitt. Dermed mener Overvåkningsorganet at støtten ikke kan anses som målrettet. Det er derfor heller ikke mulig for Overvåkningsorganet å vurdere hvorvidt støtten er nødvendig og står i forhold til målet som søkes oppnådd.

⁽⁶⁰⁾ Dette vilkåret gjelder ikke andre samvirkeforetak, og Overvåkningsorganet har ingen opplysninger om hvorvidt noen ikke overveiende gjensidige samvirkeforetak i andre sektorer skal omfattes av ordningen.

På grunnlag av dette finner Overvåkningsorganet, selv om ordningens mål kan anses som et godt definert mål av felles interesse, at norske myndigheter ikke har påvist at de positive virkningene av støtten vil veie opp for de negative virkningene. Ordningen kan derfor ikke anses som forenlig med EØS-avtalens artikkel 61 nr. 3 bokstav c).

5. Konklusjon

På grunnlag av denne vurderingen mener Overvåkningsorganet at det meldte skattefritaket for visse samvirkeforetak utgjør statsstøtte som er uforenlig med EØS-avtalens statsstøtteregler.

Overvåkningsorganet ønsker å understreke at dette vedtaket, slik det er fastsatt i avsnitt II-1 ovenfor, ikke får anvendelse på samvirkeforetak som har virksomhet innenfor landbruk og fiskeri, ettersom disse foretakenes virksomhet faller utenfor omfanget av EØS-avtalens statsstøtteregler.

GJORT DETTE VEDTAK:

Artikkel 1

Den planlagte ordningen med skattefritak for visse samvirkeforetak utgjør statsstøtte som er uforenlig med EØS-avtalens funksjon i henhold til avtalens artikkel 61.

Artikkel 2

Den meldte ordningen kan ikke innføres.

Artikkel 3

Dette vedtak er rettet til Kongeriket Norge.

Artikkel 4

Bare den engelske utgaven av vedtaket har gyldighet.

Utfærdiget i Brussel, 23. juli 2009

For EFTAs overvåkningsorgan

Per Sanderud

President

Kristján Andri Stefánsson

Medlem av kollegiet

EFTA-DOMSTOLEN

EFTA-domstolens sammensetning

2011/EØS/33/02

Etter å ha blitt nominert av den norske regjering er Per Christiansen oppnevnt som dommer i EFTA-domstolen ved felles overenskomst mellom de tre partene i avtalen mellom EFTA-statene om opprettelse av et overvåkningsorgan og en domstol (overvåknings- og domstolsavtalen) for perioden fra 17. januar 2011 til 16. januar 2017. Han etterfølger Henrik Bull. Per Christiansen avla ed i henhold til overvåknings- og domstolsavtalens protokoll 5 artikkel 2 under et offentlig rettsmøte i EFTA-domstolen 13. januar 2011.

DOMSTOLENS DOM

2011/EØS/33/03**av 17. desember 2010****i sak E-11/10**

EFTAs overvåkningsorgan mot Fyrstedømmet Liechtenstein

(En avtaleparts manglende oppfyllelse av sine forpliktelser – Europaparlaments- og rådsdirektiv 2006/54/EF om gjennomføring av prinsippet om like høve for og lik handsaming av menn og kvinner ved tilsetjing og i arbeidstilhøve)

I sak E-11/10, EFTAs overvåkningsorgan mot Fyrstedømmet Liechtenstein – SAK om at EFTA-domstolen skal erklære at Fyrstedømmet Liechtenstein, ved å unnlate å innføre eller melde til EFTAs overvåkningsorgan alle nødvendige tiltak for å gjennomføre i nasjonal rett rettsakten omhandlet i EØS-avtalens vedlegg XVIII nr. 21b, dvs. europaparlaments- og rådsdirektiv 2006/54/EF av 5. juli 2006 om gjennomføring av prinsippet om like høve for og lik handsaming av menn og kvinner ved tilsetjing og i arbeidstilhøve (omarbeiding), tilpasset til EØS-avtalen gjennom avtalens protokoll 1, innenfor den fastsatte tidsfrist, har unnlatt å oppfylle sine forpliktelser i henhold til den aktuelle rettsaktens artikkel 33 og EØS-avtalens artikkel 7 – har domstolen, sammensatt av Carl Baudenbacher, president, og dommerne Thorgeir Örlygsson (saksforberedende dommer) og Henrik Bull, 17. desember 2010 avsagt dom der domsslutningen lyder<

1. Fyrstedømmet Liechtenstein har, ved å unnlate å innføre alle nødvendige tiltak for å gjennomføre rettsakten omhandlet i EØS-avtalens vedlegg XVIII nr. 1, dvs. europaparlaments- og rådsdirektiv 2006/54/EF av 5. juli 2006 om gjennomføring av prinsippet om like høve for og lik handsaming av menn og kvinner ved tilsetjing og i arbeidstilhøve (omarbeiding), tilpasset til EØS-avtalen gjennom avtalens protokoll 1, innenfor den fastsatte tidsfrist, unnlatt å oppfylle sine forpliktelser i henhold til den aktuelle rettsaktens artikkel 33 første ledd og EØS-avtalens artikkel 7.
2. Fyrstedømmet Liechtenstein pålegges å betale sakens omkostninger.

Anmodning om en rådgivende uttalelse fra EFTA-domstolen framsatt av Statens helsepersonellnemnd 25. januar 2011 i forbindelse med en klage fra A

(Sak E-1/11)

Statens helsepersonellnemnd har ved brev av 25. januar 2011 rettet en anmodning til EFTA-domstolen, mottatt ved domstolens kontor 31. januar 2011, om en rådgivende uttalelse i forbindelse med en klage fra A, med følgende spørsmål:

Gir direktiv 2005/36/EF eller EØS-retten for øvrig rom for at medlemsstatenes myndigheter kan anvende nasjonale regler, som hjemler rett til å nekte autorisasjon som lege eller til kun å gi begrenset autorisasjon som lege til søker med utilstrekkelige faglige kvalifikasjoner, overfor en migrerende søker fra en annen medlemsstat som formelt oppfyller krav i direktiv 2005/36/EF for rett til gjensidig anerkjennelse av yrkeskvalifikasjoner (autorisasjon som lege uten begrensninger), men hvor det gjennom vedkommendes yrkespraksis i Norge er avdekket utilstrekkelige faglige kvalifikasjoner?

Anmodning om en rådgivende uttalelse fra EFTA-domstolen framsatt av Fyrstedømmet Liechtensteins forvaltningsdomstol 14. februar 2011 i sak vedrørende Arnulf Clauder

(Sak E-4/11)

Verwaltungsgerichtshof des Fürstentums Liechtenstein (forvaltningsdomstolen i Fyrstedømmet Liechtenstein) har ved brev av 14. februar 2011 rettet en anmodning til EFTA-domstolen, mottatt ved domstolens kontor 16. februar 2011, om en rådgivende uttalelse i sak vedrørende Arnulf Clauder, med følgende spørsmål:

1. Skal direktiv 2004/38/EF, i særdeleshet artikkel 16 nr. 1 sammenholdt med artikkel 7 nr. 1, fortolkes slik at en unionsborger med permanent oppholdsrett, som er pensjonist og mottar trygdeytelser i vertsmedlemsstaten, kan kreve rett til familiegjenforening selv om familiemedlemmet også vil gjøre krav på trygdeytelser?
2. Er det av betydning for svaret på spørsmål 1 hvorvidt unionsborgeren med permanent oppholdsrett var ansatt eller selvstendig næringsdrivende i vertsmedlemsstaten før vedkommende nådde pensjonsalderen?
3. Er det av betydning for svaret på spørsmål 1 hvorvidt familiemedlemmet kommer til å være arbeidstaker eller selvstendig næringsdrivende i vertsmedlemsstaten, og fortsatt motta trygdeytelser?

EF-ORGANER

KOMMISJONEN

Forhåndsmelding om en foretakssammenslutning

2011/EØS/33/06

(Sak COMP/M.6206 – Iberdrola/Caja Rural de Navarra/Renovables de la Ribera)

Sak som kan bli behandlet etter forenklet framgangsmåte

1. Kommisjonen mottok 31. mai 2011 melding i henhold til artikkel 4 i rådsforordning (EF) nr. 139/2004⁽¹⁾ om en planlagt foretakssammenslutning der de spanske foretakene Iberenova Promociones S.A. Unipersonal ("Iberenova", tilhører Iberdrola-konsernet) og Caja Rural de Navarra Sociedad Cooperativa de Crédito ("Caja Rural de Navarra") i fellesskap overtar kontroll i henhold til fusjonsforordningens artikkel 3 nr. 1 bokstav b) over det spanske foretaket Renovables de la Ribera, S.L. ("Renovables de la Ribera"), ved kjøp av aksjer i et nystiftet fellesforetak.
2. De berørte foretakene har virksomhet på følgende områder:
 - Iberenova: selskap som tilhører Iberdrola-konsernet, som er involvert i produksjon, distribusjon og levering (markedsføring) av elektrisk kraft, og i kjøp av, distribusjon og levering av naturgass
 - Caja Rural de Navarra: spansk finansinstitusjon som har som formål å engasjere seg i utlåns- og lånevirkosomhet og yte felles tjenester til finansielle enheter som utgjør del av det spanske finanssystemet
 - Renovables de la Ribera: fremme og drive vindmøllepark-prosjekter i Navarra (Spania)
3. Etter en foreløpig undersøkelse finner Kommisjonen at den meldte foretakssammenslutningen kan komme inn under virkeområdet for fusjonsforordningen. Det er imidlertid ikke gjort endelig vedtak på dette punkt. Det gjøres oppmerksom på at denne saken kan bli behandlet etter framgangsmåten fastsatt i kommisjonskunngjøringen om forenklet framgangsmåte for behandling av visse foretakssammenslutninger etter fusjonsforordningen⁽²⁾.
4. Kommisjonen innbyr interesserte parter til å framlegge eventuelle merknader til den planlagte foretakssammenslutningen for Kommisjonen.

Merknadene må være Kommisjonen i hende senest ti dager etter at dette ble offentliggjort i EUT C 176 av 16.6.2011. Merknadene sendes til Kommisjonen, med referanse COMP/M.6206 – Iberdrola/Caja Rural de Navarra/Renovables de la Ribera, per faks (faksnr. +32 (0)2 296 43 01), per e-post (COMP-MERGER-REGISTRY@ec.europa.eu) eller per post til følgende adresse:

European Commission
Directorate-General for Competition
Merger Registry
J-70
B-1049 Brussels

⁽¹⁾ EUT L 24 av 29.1.2004, s. 1 ("Fusjonsforordningen").

⁽²⁾ EUT C 56 av 5.3.2005, s. 32 ("Melding om behandling etter forenklet framgangsmåte").

Forhåndsmelding om en foretakssammenslutning**2011/EØS/33/07****(Sak COMP/M.6229 – PAG/Mitsui/AMT JV)****Sak som kan bli behandlet etter forenklet framgangsmåte**

1. Kommisjonen mottok 1. juni 2011 melding i henhold til artikkel 4 i rådsforordning (EF) nr. 139/2004⁽¹⁾ om en planlagt foretakssammenslutning der foretakene Mitsui & Co., Ltd ("Mitsui", Japan) og Penske Automotive Group, Inc. ("PAG", USA, kontrolleres nå i fellesskap av Mitsui og Penske Corporation of USA) ved kjøp av aksjer i fellesskap overtar kontroll i henhold til fusjonsforordningens artikkel 3 nr. 1 bokstav b) over det russiske foretaket Company Alliance Motor Tyumen ("AMT").
2. De berørte foretakene har virksomhet på følgende områder:
 - Mitsui: salg, distribusjon, kjøp, markedsføring og levering av produkter innenfor forretningsområder som jern og stål, ikke-jernholdige metaller, maskineri, elektronikk, kjemikalier, energirelaterte varer, næringsmidler, detaljhandel, livsstil- og forbrukertjenester, og salg av motorkjøretøy og motorsykler, samt deler og tilbehør til motorkjøretøy og motorsykler globalt
 - PAG: detaljsalg av biler (nye biler og bruktbilene), vedlikeholds- og reparasjonstjenester samt salg og plassering av produkter med høyere margin, som tredjepartsfinansiering og forsikringsprodukter, forlengede servicekontrakter for tredjeparter, utskifting og biltilbehør
 - Penske Corporation: transportrelatert foretak som driver innenfor flere segmenter, deriblant detaljsalg av motorkjøretøy, utleie av lastebiler, transportlogistikk, produksjon av transportkomponenter samt profesjonell motorsport
 - AMT: salg, vedlikehold og reparasjon av Lexus-biler
3. Etter en foreløpig undersøkelse finner Kommisjonen at den meldte foretakssammenslutningen kan komme inn under virkeområdet for fusjonsforordningen. Det er imidlertid ikke gjort endelig vedtak på dette punkt. Det gjøres oppmerksom på at denne saken kan bli behandlet etter framgangsmåten fastsatt i kommisjonskunngjøringen om forenklet framgangsmåte for behandling av visse foretakssammenslutninger etter fusjonsforordningen⁽²⁾.
4. Kommisjonen innbyr interesserte parter til å framlegge eventuelle merknader til den planlagte foretakssammenslutningen for Kommisjonen.

Merknadene må være Kommisjonen i hende senest ti dager etter at dette ble offentliggjort i EUT C 174 av 15.6.2011. Merknadene sendes til Kommisjonen, med referanse COMP/M.6229 – PAG/Mitsui/AMT JV, per faks (faksnr. +32 (0)2 296 43 01), per e-post (COMP-MERGER-REGISTRY@ec.europa.eu) eller per post til følgende adresse:

European Commission
Directorate-General for Competition
Merger Registry
J-70
B-1049 Brussels

⁽¹⁾ EUT L 24 av 29.1.2004, s. 1 ("Fusjonsforordningen").

⁽²⁾ EUT C 56 av 5.3.2005, s. 32 ("Melding om behandling etter forenklet framgangsmåte").

Forhåndsmelding om en foretakssammenslutning**2011/EØS/33/08****(Sak COMP/M.6247 – KKR/Versatel)****Sak som kan bli behandlet etter forenklet framgangsmåte**

1. Kommissjonen mottok 9. juni 2011 melding i henhold til artikkel 4 i rådsforordning (EF) nr. 139/2004⁽¹⁾ om en planlagt foretakssammenslutning der det amerikanske foretaket KKR Co L.P. ("KKR") ved kjøp av aksjer overtar kontroll i henhold til fusjonsforordningens artikkel 3 nr. 1 bokstav b) over det tyske foretaket Versatel AG ("Versatel").
2. De berørte foretakene har virksomhet på følgende områder:
 - KKR: leverer en lang rekke alternative verdiforvaltningstjenester til offentlige og private markedsinvestorer, og kapitalmarkedsløsninger for firmaet, dets porteføljeselskaper og kunder
 - Versatel: leverer stemme-, data- og internettjenester til forretnings- og privatkunder og tilkoplingstjenester på engrosnivå
3. Etter en foreløpig undersøkelse finner Kommissjonen at den meldte foretakssammenslutningen kan komme inn under virkeområdet for fusjonsforordningen. Det er imidlertid ikke gjort endelig vedtak på dette punkt. Det gjøres oppmerksom på at denne saken kan bli behandlet etter framgangsmåten fastsatt i kommisjonskunngjøringen om forenklet framgangsmåte for behandling av visse foretakssammenslutninger etter fusjonsforordningen⁽²⁾.
4. Kommissjonen innbyr interesserte parter til å framlegge eventuelle merknader til den planlagte foretakssammenslutningen for Kommissjonen.

Merknadene må være Kommissjonen i hende senest ti dager etter at dette ble offentliggjort i EUT C 177 av 17.6.2011. Merknadene sendes til Kommissjonen, med referanse COMP/M.6247 – KKR/Versatel, per faks (faksnr. +32 (0)2 296 43 01), per e-post (COMP-MERGER-REGISTRY@ec.europa.eu) eller per post til følgende adresse:

European Commission
Directorate-General for Competition
Merger Registry
J-70
B-1049 Brussels

⁽¹⁾ EUT L 24 av 29.1.2004, s. 1 ("Fusjonsforordningen").

⁽²⁾ EUT C 56 av 5.3.2005, s. 32 ("Melding om behandling etter forenklet framgangsmåte").

Forhåndsmelding om en foretakssammenslutning
(Sak COMP/M.6277 – Access Industries/Warner Music Group)

2011/EØS/33/09

Sak som kan bli behandlet etter forenklet framgangsmåte

1. Kommisjonen mottok 8. juni 2011 melding i henhold til artikkel 4 i rådsforordning (EF) nr. 139/2004⁽¹⁾ om en planlagt foretakssammenslutning der det amerikanske foretaket Access Industries, Inc. ("Access") ved kjøp av verdipapirer overtar kontroll i henhold til fusjonsforordningens artikkel 3 nr. 1 bokstav b) over hele det amerikanske foretaket Warner Music Group Corp. ("WMG").
2. De berørte foretakene har virksomhet på følgende områder:
 - Access: holdingselskaper som innehar interesser særlig innen naturressurser og kjemikalier, telekommunikasjon og medier samt fast eiendom
 - WMG: innspilt musikk, publisering av musikk, herunder markedsføring av innspilt musikk og lisensiering av publiseringsrettigheter til musikk
3. Etter en foreløpig undersøkelse finner Kommisjonen at den meldte foretakssammenslutningen kan komme inn under virkeområdet for fusjonsforordningen. Det er imidlertid ikke gjort endelig vedtak på dette punkt. Det gjøres oppmerksom på at denne saken kan bli behandlet etter framgangsmåten fastsatt i kommisjonskunngjøringen om forenklet framgangsmåte for behandling av visse foretakssammenslutninger etter fusjonsforordningen⁽²⁾.
4. Kommisjonen innbyr interesserte parter til å framlegge eventuelle merknader til den planlagte foretakssammenslutningen for Kommisjonen.

Merknadene må være Kommisjonen i hende senest ti dager etter at dette ble offentliggjort i EUT C 177 av 17.6.2011. Merknadene sendes til Kommisjonen, med referanse COMP/M.6277 – Access Industries/Warner Music Group, per faks (faksnr. +32 (0)2 296 43 01), per e-post (COMP-MERGER-REGISTRY@ec.europa.eu) eller per post til følgende adresse:

European Commission
Directorate-General for Competition
Merger Registry
J-70
B-1049 Brussels

⁽¹⁾ EUT L 24 av 29.1.2004, s. 1 ("Fusjonsforordningen").

⁽²⁾ EUT C 56 av 5.3.2005, s. 32 ("Melding om behandling etter forenklet framgangsmåte").

Forhåndsmelding om en foretakssammenslutning**2011/EØS/33/10****(Sak COMP/M.6279 – Toshiba/Landis+Gyr)****Sak som kan bli behandlet etter forenklet framgangsmåte**

1. Kommisjonen mottok 1. juni 2011 melding i henhold til artikkel 4 i rådsforordning (EF) nr. 139/2004⁽¹⁾ om en planlagt foretakssammenslutning der det japanske foretaket Toshiba Corporation ("Toshiba") ved kjøp av aksjer overtar kontroll i henhold til fusjonsforordningens artikkel 3 nr. 1 bokstav b) over det sveitsiske foretaket Landis+Gyr AG og dets datterselskaper ("Landis+Gyr").
2. De berørte foretakene har virksomhet på følgende områder:
 - Toshiba: aktiv i produksjon og markedsføring av en rekke forskjellige høyteknologibaserte elektroniske og elektriske produkter
 - Landis+Gyr: aktiv i produksjon og salg av strøm-, gass- varme- og vannmålere til kraftselskaper og forbrukere, for å forbedre energieffektiviteten og bærekraftig bruk av energiresurser
3. Etter en foreløpig undersøkelse finner Kommisjonen at den meldte foretakssammenslutningen kan komme inn under virkeområdet for fusjonsforordningen. Det er imidlertid ikke gjort endelig vedtak på dette punkt. Det gjøres oppmerksom på at denne saken kan bli behandlet etter framgangsmåten fastsatt i kommisjonskunngjøringen om forenklet framgangsmåte for behandling av visse foretakssammenslutninger etter fusjonsforordningen⁽²⁾.
4. Kommisjonen innbyr interesserte parter til å framlegge eventuelle merknader til den planlagte foretakssammenslutningen for Kommisjonen.

Merknadene må være Kommisjonen i hende senest ti dager etter at dette ble offentliggjort i EUT C 176 av 16.6.2011. Merknadene sendes til Kommisjonen, med referanse COMP/M.6279 – Toshiba/Landis+Gyr, per faks (faksnr. +32 (0)2 296 43 01), per e-post (COMP-MERGER-REGISTRY@ec.europa.eu) eller per post til følgende adresse:

European Commission
Directorate-General for Competition
Merger Registry
J-70
B-1049 Brussels

⁽¹⁾ EUT L 24 av 29.1.2004, s. 1 ("Fusjonsforordningen").

⁽²⁾ EUT C 56 av 5.3.2005, s. 32 ("Melding om behandling etter forenklet framgangsmåte").

Forhåndsmelding om en foretakssammenslutning**2011/EØS/33/11****(Sak COMP/M.6282 – ERG/Lukoil/JV)****Sak som kan bli behandlet etter forenklet framgangsmåte**

1. Kommisjonen mottok 7. juni 2011 melding i henhold til artikkel 4 i rådsforordning (EF) nr. 139/2004⁽¹⁾ om en planlagt foretakssammenslutning der ERG Renew ("ERG Renew", Italia), et selskap som tilhører ERG-konsernet, og OOO Lukoil-Econergo ("Lukoil Econergo", Russland), et foretak som tilhører Lukoil-konsernet, ved kjøp av aksjer i fellesskap overtar kontroll i henhold til fusjonsforordningens artikkel 3 nr. 1 bokstav b) over et nystiftet fellesforetak ("JV CO").
2. De berørte foretakene har virksomhet på følgende områder:
 - ERG Renew: produksjon og engroslevering av strøm fra fornybare kilder, hovedsakelig vind
 - Lukoil Ecoenergy: aktive i sektoren for fornybar energi
 - JV: produksjon og engroslevering av strøm fra fornybare kilder i Romania, Bulgaria, Ukraina og Russland
3. Etter en foreløpig undersøkelse finner Kommisjonen at den meldte foretakssammenslutningen kan komme inn under virkeområdet for fusjonsforordningen. Det er imidlertid ikke gjort endelig vedtak på dette punkt. Det gjøres oppmerksom på at denne saken kan bli behandlet etter framgangsmåten fastsatt i kommisjonskunngjøringen om forenklet framgangsmåte for behandling av visse foretakssammenslutninger etter fusjonsforordningen⁽²⁾.
4. Kommisjonen innbyr interesserte parter til å framlegge eventuelle merknader til den planlagte foretakssammenslutningen for Kommisjonen.

Merknadene må være Kommisjonen i hende senest ti dager etter at dette ble offentliggjort i EUT C 177 av 17.6.2011. Merknadene sendes til Kommisjonen, med referanse COMP/M.6282 – ERG/Lukoil/JV, per faks (faksnr. +32 (0)2 296 43 01), per e-post (COMP-MERGER-REGISTRY@ec.europa.eu) eller per post til følgende adresse:

European Commission
Directorate-General for Competition
Merger Registry
J-70
B-1049 Brussels

⁽¹⁾ EUT L 24 av 29.1.2004, s. 1 ("Fusjonsforordningen").

⁽²⁾ EUT C 56 av 5.3.2005, s. 32 ("Melding om behandling etter forenklet framgangsmåte").

Innbydelse til å sende inn forslag – EACEA/17/11**2011/EØS/33/12****Programmet "Aktiv ungdom"****Ungdomsstøttesystemer – Tiltaksområde 4.3****Forbedre læringsmobiliteten blant ungdomsarbeidere og støtte ungdomsarbeid blant arbeidsledige unge**

Hensikten med denne utlysningen er å støtte mobilitet og utveksling blant ungdomsarbeidere med henblikk på å hjelpe dem til å skaffe seg nye ferdigheter og kunnskaper for å styrke deres yrkesmessige kompetanse på ungdomsområdet. Ved å fremme langsiktig tverrnasjonal læring for ungdomsarbeidere, vil dette nye tiltaket også sikte mot å styrke kapasiteten til strukturene som er involvert i prosjektet, som vil nyte godt av de erfaringer og de nye perspektiver en ungdomsarbeider med en annen bakgrunn kan bidra med. Dermed vil innbydelsen støtte nettverksbygging mellom ungdomsstrukturer i Europa, og bidra til å støtte den politiske prioriteringen om å støtte, anerkjenne og profesjonalisere ungdomsarbeid som et overordnet politisk verktøy i Europa.

Innbydelsen vil dessuten bidra til å fremme utviklingen av nyskapende tilnærminger eller metoder som ungdomsarbeidere kan bruke for å støtte arbeidsledige unge til å få den kunnskap, de ferdigheter og den selvtillit som trengs for å komme inn på arbeidsmarkedet.

En detaljert beskrivelse av innbydelsen er gitt i *Den europeiske unions tidende* C 165 av 7.6.2011, s. 7.

Søknader må sendes senest 1. september 2011 til følgende adresse:

Education, Audiovisual and Culture Executive Agency
'Youth in Action' Programme – EACEA/17/11
BOUR 4/029
Avenue du Bourget/Bourgetlaan 1
1140 Bruxelles/Brussel
BELGIQUE/BELGIË

Detaljerte retningslinjer for søkere, søknadsskjemaer og de spesifikke reglene for finansiering er tilgjengelige på følgende nettside:

http://eacea.ec.europa.eu/youth/funding/2011/call_action_4_3_en.php

Kommisjonsmelding i forbindelse med gjennomføringen av europaparlaments- og rådsdirektiv 98/79/EF av 27. oktober 1998 om medisinsk utstyr til in vitro-diagnostikk

2011/EØS/33/13

(Offentliggjøring av titler og referanser for harmoniserte standarder i henhold til direktivet)

ESO ⁽¹⁾	Standardens referanse og tittel (samt referansedokument)	Første publisering i EUT	Referanse til den erstattede standard	Opphørsdato for antakelse om samsvar med den erstattede standard Note 1
CEN	EN 556-1:2001 Sterilisering av medisinsk utstyr – Krav til medisinsk utstyr som skal merkes ”Steril” – Del 1: Krav til sluttsterilisert medisinsk utstyr (innbefattet rettelsesblad AC:2006)	31.7.2002	EN 556:1994 + A1:1998 Note 2.1	Dato utløpt (30.4.2002)
	EN 556-1:2001/AC:2006	15.11.2006		
CEN	EN 556-2:2003 Sterilisering av medisinsk utstyr – Krav til medisinsk utstyr som skal merkes ”Steril” – Del 1: Krav til bakteriefri behandlet medisinsk utstyr	9.8.2007		
CEN	EN 980:2008 Symboler for merking av medisinsk utstyr	23.7.2008	EN 980:2003 Note 2.1	Dato utløpt (31.5.2010)
CEN	EN ISO 11737-2:2009 Sterilisering av medisinsk utstyr – Mikrobiologiske metoder – Del 2: Sterilitetsprøving brukt i definisjon, validering og vedlikehold av en steriliseringsprosess (ISO 11737-2:2009)	7.7.2010		
CEN	EN 12322:1999 In vitro-diagnostisk medisinsk utstyr – Dyrkingsmedier for mikrobiologi – Ytelseskriterier for dyrkingsmedier	9.10.1999		
	EN 12322:1999/A1:2001	31.7.2002	Note 3	Dato utløpt (30.4.2002)
CEN	EN ISO 13485:2003 Medisinsk utstyr – Systemer for kvalitetsstyring – Krav for å oppfylle regelverk (ISO 13485:2003)	2.4.2004	EN ISO 13488:2000 EN ISO 13485:2000 Note 2.1	Dato utløpt (31.7.2009)
	EN ISO 13485:2003/AC:2009	7.7.2010		
CEN	EN 13532:2002 Generelle krav til in vitro-diagnostisk medisinsk utstyr til selvtesting	17.12.2002		
CEN	EN 13612:2002 Funksjonsevaluering av in vitro-diagnostisk medisinsk utstyr (innbefattet rettelsesblad AC:2002)	17.12.2002		
	EN 13612:2002/AC:2002	2.12.2009		
CEN	EN 13640:2002 Stabilitetsprøving av in vitro-diagnostiske reagenser	17.12.2002		
CEN	EN 13641:2002 Eliminering eller reduksjon av risiko forbundet med in vitro-diagnostiske reagenser	17.12.2002		
CEN	EN 13975:2003 Prosedyre for prøvetaking til bruk for godkjenningssprøving av in vitro-diagnostisk medisinsk utstyr – Statistiske aspekter	21.11.2003		

ESO (1)	Standardens referanse og tittel (samt referansedokument)	Første publisering i EUT	Referanse til den erstattede standard	Opphørsdato for antakelse om samsvar med den erstattede standard Note 1
CEN	EN 14136:2004 Bruk av ekstern kvalitetsvurdering for bedømmelse av analysekvalitet av in vitro-diagnostiske prosedyrer	15.11.2006		
CEN	EN 14254:2004 In vitro-diagnostisk medisinsk utstyr – Engangsbeholder for prøvesamling av annet humant materiale enn blod	28.4.2005		
CEN	EN 14820:2004 Engangsbeholdere for prøvesamling av humant venøst blod	28.4.2005		
CEN	EN ISO 14937:2009 Sterilisering av helsetjenesteprodukter – Generelle krav til karakterisering av et steriliserende agens samt utvikling, validering og rutinekontroll av en steriliseringsprosess for medisinsk utstyr (ISO 14937:2009)	7.7.2010	EN ISO 14937:2000 Note 2.1	Dato utløpt (30.4.2010)
CEN	EN ISO 14971:2009 Medisinsk utstyr – Bruk av risikostyring for medisinsk utstyr (ISO 14971:2007, korrigert utgave 2007-10-01)	7.7.2010	EN ISO 14971:2007 Note 2.1	Dato utløpt (21.3.2010)
CEN	EN ISO 15193:2009 In vitro-diagnostisk medisinsk utstyr – Mål av mengder i biologisk prøvemateriale – krav til innhold og presentasjon av referansemålemetode (ISO 15193:2009)	7.7.2010		
CEN	EN ISO 15194:2009 In vitro diagnostisk medisinsk utstyr – Måling av mengder i prøver av biologisk opprinnelse – Krav til sertifisert materiale og innhold av støttedokumentasjon (ISO 15194:2009)	7.7.2010		
CEN	EN ISO 15197:2003 In vitro-diagnostiske prøvingsystemer – Krav til systemer for egenovervåking av blodsukker ved håndtering av diabetes mellitus (ISO 15197:2003) (innbefattet rettelsesblad AC:2005)	28.4.2005		
	EN ISO 15197:2003/AC:2005	2.12.2009		
CEN	EN ISO 17511:2003 In vitro-diagnostisk medisinsk utstyr – Kvantitativ måling av substanser i biologiske prøver – Metrologisk sporbarhet av verdier som er tildelt til kalibratorer og kontrollmaterialer (ISO 17511:2003)	28.4.2005		
CEN	EN ISO 18113-1:2009 In vitro diagnostisk medisinsk utstyr – Produsentinformasjon (merking) – Del 1: Termer, definisjoner og generelle krav (ISO 18113-1:2009)	7.7.2010		
CEN	EN ISO 18113-2:2009 In vitro diagnostisk medisinsk utstyr – Produsentinformasjon – Del 2: In vitro diagnostiske reagenser for profesjonelt bruk (ISO 18113-2:2009)	7.7.2010	EN 375:2001 Note 2.1	31.12.2012
CEN	EN ISO 18113-3:2009 In vitro diagnostisk medisinsk utstyr – Produsentinformasjon (merking) – Del 3: In vitro diagnostiske instrumenter for profesjonelt bruk (ISO 18113-3:2009)	7.7.2010	EN 591:2001 Note 2.1	31.12.2012
CEN	EN ISO 18113-4:2009 In vitro diagnostisk medisinsk utstyr – Produsentinformasjon (merking) – Del 4: In vitro diagnostiske reagenser for selv-testing (ISO 18113-4:2009)	7.7.2010	EN 376:2002 Note 2.1	31.12.2012

ESO ⁽¹⁾	Standardens referanse og tittel (samt referansedokument)	Første publisering i EUT	Referanse til den erstattede standard	Opphørsdato for antakelse om samsvar med den erstattede standard Note 1
CEN	EN ISO 18113-5:2009 In vitro diagnostisk medisinsk utstyr – Produsentinformasjon (merking) – Del 5: In vitro diagnostiske instrumenter for selvtesting (ISO 18113-5:2009)	7.7.2010	EN 592:2002 Note 2.1	31.12.2012
CEN	EN ISO 18153:2003 In vitro-diagnostisk medisinsk utstyr – Kvantitativ måling av substanser i biologiske prøver – Metrologisk sporbarhet av verdier for katalytisk konsentrasjon av enzymer som er tildelt til kalibratorer og kontrollmaterialer (ISO 18153:2003)	21.11.2003		
CEN	EN ISO 20776-1:2006 Kliniske laboratorieprøvinger og diagnostiske in vitro-prøvingssystemer – Resistensbestemmelse av smittestoffer og evaluering av utstyr brukt til dette formålet – Del 1: Referansemeter for prøving av in vitro-aktiviteten av antimikrobiologiske agenser mot bakterier som forårsaker infeksjonssykdommer (ISO 20776-1:2006)	9.8.2007		
Cenelec	EN 61010-2-101:2002 Sikkerhetskrav til elektrisk måleutstyr for laboratoriebruk – Del 2-101: Spesielle krav til in vitro diagnostisk (IVD) medisinsk utstyr IEC 61010-2-101:2002 (Modifisert)	17.12.2002		
Cenelec	EN 61326-2-6:2006 Elektrisk utstyr for måling, kontroll og laboratoriebruk – EMC krav – Del 2-6: Spesielle krav – In vitro diagnostisk (IVD) medisinsk utstyr IEC 61326-2-6:2005	27.11.2008		
Cenelec	EN 62304:2006 Programvare til medisinsk utstyr – Livstidsprosessene til programvaren IEC 62304:2006	27.11.2008		
	EN 62304:2006/AC:2008	18.1.2011		
Cenelec	EN 62366:2008 Medisinsk utstyr – Tekniske metoder for å innarbeide brukervennlighet IEC 62366:2007	27.11.2008		

⁽¹⁾ ESO (europeisk standardiseringsorgan):

- CEN: Avenue Marnix 17, B-1000, Brussels, tlf. +32 2 550 08 11, faks +32 2 550 08 19 (<http://www.cen.eu>)
- CENELEC: Avenue Marnix 17, B-1000, Brussels, tlf. +32 2 519 68 71, faks +32 2 519 69 19 (<http://www.cenelec.eu>)
- ETSI: 650, route des Lucioles, F-06921 Sophia Antipolis, tlf. +33 4 92 94 42 00, faks +33 4 93 65 47 16 (<http://www.etsi.eu>)

Note 1: Generelt vil opphørsdatoen for antakelse om samsvar være datoen for tilbaketrekking ("dow") fastsatt av det europeiske standardiseringsorgan, men brukere av disse standardene gjøres oppmerksom på at det i visse unntakstilfeller kan være en annen dato.

Note 2.1: Den nye (eller endrede) standard har samme omfang som den erstattede standard. På den angitte dato opphører den erstattede standard å gi antagelse om samsvar med de grunnleggende krav i direktivet.

Note 2.2: Den nye standard har et videre omfang enn den erstattede standard. På den angitte dato opphører den erstattede standard å gi antakelse om samsvar med de grunnleggende krav i direktivet.

Note 2.3: Den nye standard har et snevrere omfang enn den erstattede standard. På den angitte dato opphører den (delvis) erstattede standard å gi antakelse om samsvar med de grunnleggende krav i direktivet, for de produkter som omfattes av den nye standarden. Antakelse om samsvar med de grunnleggende krav i direktivet for produkter som fortsatt omfattes av den (delvis) erstattede standard, men som ikke omfattes av den nye standard, er ikke berørt.

Note 3: Når det gjelder endringsblad, er referansestandard EN CCCCC:YYYY samt dens eventuelle tidligere endringsblad og et eventuelt nytt, angitt endringsblad. Den erstattede standard (kolonne 3) består derfor av EN CCCCC:YYYY og dens eventuelle tidligere endringsblad, men uten det nye angitte endringsblad. På den angitte dato opphører den erstattede standard å gi antakelse om samsvar med de grunnleggende krav i direktivet.

MERK:

- Opplysninger om standardenes tilgjengelighet kan fås ved henvendelse enten til de europeiske standardiseringsorganene eller de nasjonale standardiseringsorganene som er oppført på en liste i vedlegget til europaparlaments- og rådsdirektiv 98/34/EF⁽¹⁾, endret ved direktiv 98/48/EF⁽²⁾.
- Harmoniserte standarder vedtas av de europeiske standardiseringsorganisasjonene på engelsk (CEN og CENELEC publiserer også på fransk og tysk). Deretter oversetter de nasjonale standardiseringsorganene titlene på de harmoniserte standardene til alle de påkrevde språkene i Det europeiske økonomiske samarbeidsområde. Europakommisjonen og EFTA-sekretariatet påtar seg intet ansvar for at titlene som er blitt framlagt for publisering i *Den europeiske unions tidende* eller EØS-tillegget til dette, er korrekte.
- Offentliggjøring av referansene i *Den europeiske unions tidende* og EØS-tillegget til *Den europeiske unions tidende* betyr ikke at standardene foreligger på alle EØS-språk.
- Denne listen erstatter alle tidligere lister offentliggjort i *Den europeiske unions tidende* og EØS-tillegget til *Den europeiske unions tidende*. Kommisjonen sørger for ajourføring av listen.
- Ytterligere opplysninger om harmoniserte standarder finnes på Internett på adressen http://ec.europa.eu/enterprise/policies/european-standards/harmonised-standards/index_en.htm

⁽¹⁾ EFT L 204 av 21.7.1998, s. 37.

⁽²⁾ EFT L 217 av 5.8.1998, s. 18.